

महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या कार्यकारी मंडळाच्या रविवार, दिनांक ७ जुलै २०२४ रोजीच्या बैठकीत संमत झालेला ठराव

भारतीय संविधानामध्ये अधिकृतपणे बदल न करता “घरगुती पद्धतीने बदल” करून संविधानातील तरतुदींचा गैरवापर करणाऱ्या उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांवर कठोर कारवाईची मागणी

एक : सध्या भारतभर संविधानामध्ये बदल करण्याच्या प्रयत्नाबद्दल चर्चा सुरू आहे. मात्र अशी चर्चा होत असतांना महाराष्ट्र राज्याच्या उच्च शिक्षण विभागाने घटनेतील अनेक तरतुदींमध्ये “घरगुती पद्धतीने बदल” करून त्या तरतुदींचा वापर करण्याचा जो महान कर्तृत्वशाली ‘उद्योग’ सुरू केलेला आहे त्याकडे मात्र सर्वांचेच दुर्लक्ष होत आहे.

(i) भारतीय संविधानातील कलम २५४ मध्ये कोणताही बदल झालेला नसतांना “घरगुती पद्धतीने त्यामध्ये बदल” करून त्या कलमाचा वापर उच्च शिक्षण विभागाने केलेला आहे व तसाच वापर करण्याचे निरंतरपणे सुरू ठेवलेले आहे. मा.सर्वोच्च न्यायालयाने संविधानातील अनुच्छेद २५४ चा अंतिम अर्थ निश्चित करून दिला. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशनशी विसंगत राज्यशासनाचा कायदा किंवा राज्याचा शासननिर्णय अस्तित्वात राहू शकत नाही. हा तो अर्थ. मा.सर्वोच्च न्यायालयाने ही अंतिम स्थिती ठरवून दिल्यानंतर महाराष्ट्राच्या मा.राज्यपालांनी, मा.मुख्यमंत्र्यांनी व मंत्रीमंडळाने ती मान्य केली व राज्याच्या कायद्यामध्ये असलेली विसंगती दूर करणारे कायदेबदल केले व रेग्युलेशनचे श्रेष्ठत्व मान्य केले. मात्र उच्च शिक्षण विभागातील अधिकारी मा.सर्वोच्च न्यायालयाचा हा निर्णय मानायला तयार नाहीत व शासननिर्णयातील तरतुदी दुरुस्त करायला तयार नाहीत आणि त्यांनी आपली अरेरावी तशीच चालू ठेवली आहे.

(ii) मा.उच्च न्यायालयाच्या व सर्वोच्च न्यायालयाच्या अनेक निर्णयांची अवहेलना करण्याचा उद्योग मोठ्या प्रमाणात या विभागाने सुरू केलेला असून तो तसाच सुरू ठेवलेला आहे. “शिक्षकांचे ७९ दिवसांचे वेकायदेशीरपणे कापलेले वेतन त्यांना परत करा व विलंबाने परत केल्याबद्दल त्यावर ८ टक्के दराने व्याज द्या” असा मा.उच्च न्यायालयाने निर्णय दिला. मा.सर्वोच्च न्यायालयाने तो निर्णय ‘कन्फर्म’ केला. महाराष्ट्र शासनाने ती गोष्ट मान्य करून त्याप्रमाणे शासननिर्णय दिनांक ७ डिसेंबर २०२० रोजी निर्गमित (८/२१) केला. मात्र उच्च शिक्षण संचालकांनी, आपल्या सहसंचालकांना दिनांक ९ डिसेंबर २०२० रोजी आदेश (१०/२१) दिला, त्यामधून ८ टक्के व्याजाचा भाग संपूर्णपणे वगळून टाकला. मा.उच्च न्यायालयाच्या निर्णयामध्ये बदल करण्याचा अधिकार भारतीय संविधानाने फक्त मा.सर्वोच्च न्यायालयालाच दिलेला आहे ही वस्तुस्थिती असतांना या संचालकांनी घरगुती पद्धतीने घटना दुरुस्त करून हा अधिकार आपल्याकडे घेतला. त्याचबरोबर शासननिर्णयामध्ये दुरुस्ती करण्याचा आपल्याला अधिकार नाही एवढे सुद्धा त्यांच्या लक्षात आले नाही. त्यामुळे त्या ८ टक्के व्याजाच्या रकमेची अंमलबजावणी पूर्णतः झालेली नाही.

(iii) उच्च शिक्षण संचालकांच्या या वेढव वर्तनामुळे अवमान याचिकेच्या नोटीसा देण्यात आल्यावर उच्च शिक्षण सचिवांनी कानउघडणी केल्यावर मूळ निर्णयाची अंमलबजावणी करण्यासाठी उच्च शिक्षण संचालकांनी पुन्हा दिनांक १७ ऑक्टोबर २०२२ रोजीचे आदेश (२८६/२२) काढतांना आपल्या आदेशात उच्च न्यायालयाचा निर्णय उधृत करतांना त्या निर्णयातील शब्द वगळून टाकण्याचा असंवैधानिक प्रकार महाराष्ट्राच्या इतिहासामध्ये प्रथमच घडला. मा.उच्च न्यायालयाचा निर्णय उधृत करतांना त्यातील शब्द गालून टाकण्याचा या देशाच्या घटनेने आपल्याला अधिकार दिलेला नाही एवढेसुद्धा त्यांच्या लक्षात आले नाही.

(iv) एका उच्च शिक्षण सहसंचालकांनी तर मा.उच्च न्यायालयाच्या आदेशाला स्थगनादेश दिला. असा स्थगनादेश देण्याचा अधिकार भारतीय संविधानातील तरतुदीनुसार फक्त मा.सर्वोच्च न्यायालयाला आहे. याची जाणीव असतांना सुद्धा मा.सर्वोच्च न्यायालयाचा हा अधिकार त्या सहसंचालकांनी वापरला.

(v) मा.उच्च न्यायालयासमोर व सर्वोच्च न्यायालयासमोर खोटी शपथपत्रे दाखल करणे ही तर उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांची घटनेचा भंग करणारी व निरंतरपणे चालत असलेली कृती म्हणून सांगता येईल.

दोन : महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या अध्यक्ष व सचिवांनी दिनांक ७ डिसेंबर २०२० रोजी एक पत्र (४/२१) पाठवून “मा. उच्च व सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाची अंमलबजावणी करणे हे आपले घटनात्मक कर्तव्य आहे व घटनेतील तरतुदींचे पालन करण्याची शपथ घेऊन आपण मंत्रिपद स्वीकारलेले आहे” असे मा.उच्च शिक्षणमंत्र्यांना कळविले होते. ते पुढीलप्रमाणे :-

“It is a constitutional duty of the Minister to implement the High Court and the Supreme Court's Orders faithfully in as much as he has entered the office of a minister after taking an oath to bear true faith and allegiance to the Constitution of India as by law established.”

तीन : महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाने २९ जानेवारी २०२४ रोजी एक तपशीलवार ठराव संमत करून ह्या सर्व गोष्टी विद्यमान मा.उच्च शिक्षणमंत्र्यांच्या लक्षात आणून दिल्या. मात्र त्यांनी कोणतीही कारवाई केली नाही. “भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगीन” अशी

घटनात्मक कर्तव्याचे पालन करण्यात श्री.चंद्रकांतदादा पाटील यांनी कसूर केल्याचे स्पष्ट झालेले असल्याने भारतीय संविधानातील कलम १६४ (३) अन्वये घटनात्मक कर्तव्याचे पालन करण्याबाबत मा.राज्यपालांनी दिलेल्या शपथनुसार वर्तन त्यांनी न केल्यामुळे भारतीय संविधानाच्या कलम १६४ (१) अन्वये प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून मा.राज्यपालांनी त्यांना बडतर्फ करावे अशी मागणी करण्यात येत आहे.

(ठरावाचा परिच्छेद पाच पहा)

शपथ घेऊन ते उच्च शिक्षणमंत्रीपदी आरूढ झालेले आहेत. पण त्यांनी याबाबतीत कोणतीही कारवाई केली नाही.

चार : संविधानातील तरतुदींमध्ये “घरगुती पद्धतीने बदल” करून वापरणे, संविधानात बदल करण्याचा आपल्याला अधिकार आहे असे समजून ‘कारभार’ करणे, मा.उच्च न्यायालयामध्ये व सर्वोच्च न्यायालयामध्ये खोटी शपथपत्रे दाखल करणे, उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाबाबत मुख्य सचिवांच्या दिनांक २० ऑक्टोबर २०१४ रोजीच्या आदेशाचे (219/21), वित्त सचिवांच्या दिनांक २८ ऑक्टोबर २०१४ रोजीच्या आदेशाचे (219/21), विधी सचिवांच्या दिनांक २ एप्रिल २०१४ रोजीच्या आदेशाचे (218/21) पालन न करणे व त्याकडे जाणूनबुजून दुर्लक्ष करणे व त्याची अवहेलना करणे, या सर्व बाबींची मा.उच्च न्यायालयाच्या सेवानिवृत्त न्यायमूर्ती मार्फत चौकशी करण्यात यावी व यासाठी जबाबदार असलेल्या उच्च शिक्षण विभागातील व उच्च शिक्षण संचालनालयातील अधिकाऱ्यांवर कठोर कारवाई करण्यात यावी अशी मागणी करण्यात येत आहे.

पाच : घटनेने ज्या गोष्टी बंधनकारक केलेल्या आहेत त्यांची अंमलबजावणी त्या पद्धतीने न होणे हे घटनाबाह्य कृत्य होय. अशा परिस्थितीत घटनाबाह्य कृत्य करणाऱ्या अधिकाऱ्यांना चाप लावणे, त्यांच्यावर कारवाई करणे, त्यांचा बंदोबस्त करणे ही त्या विभागाचे नेतृत्व करणाऱ्या मंत्र्यांची जबाबदारी असते. तेसुद्धा घटनेप्रमाणेच. प्रत्येक मंत्र्यांनी आपले पद धारण करण्यापूर्वी घटनेचे पालन करण्याबाबतची शपथ घेतली पाहिजे असे बंधन भारतीय संविधानानेच घालून दिलेले आहे. ही शपथ कोणत्या शब्दात घेतली पाहिजे हेही संविधानानेच निश्चित करून दिलेले आहे. भारतीय संविधानाच्या तिसऱ्या परिशिष्टामध्ये राज्याच्या मंत्रीमंडळात मंत्री म्हणून समाविष्ट होत असतांना घ्यावयाच्या शपथेची शब्दरचना पाचव्या क्रमांकावर समाविष्ट आहे. त्या शपथेमध्ये “**भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगीन**” ही शब्दरचना तर महत्त्वाची आहेच पण त्याच बरोबर “**राज्याचा मंत्री म्हणून माझी कामे निष्ठापूर्वक व शुद्धबुद्धीने पार पाडीन आणि संविधान व कायदा यानुसार सर्व तऱ्हेच्या लोकांना मी निर्भयपणे व निःस्पृहपणे, तसेच कोणाच्याही विषयी ममत्वभाव किंवा आकस न बाळगता न्याय्य वागणूक देईन.**” हीही शब्दरचना महत्त्वाची आहे. उपरोक्त प्रमाणे शपथ घेऊनच श्री.चंद्रकांतदादा पाटील हे उच्च शिक्षणमंत्री पदावर आरूढ झालेले आहेत. आपल्या विभागातील अधिकाऱ्यांनी हा जो घटनाबाह्य धुडगूस घातला आहे त्याकडे सतत कानाडोळा करणे, सहा महिन्यापूर्वी महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाने “इझनावारी प्रकरणांमध्ये तुमचे अधिकारी घटनाबाह्य वर्तन करीत आहेत” ही गोष्ट उदाहरणासह त्यांच्या लक्षात आणून दिल्यावर त्याकडे डोळेझाक करण्याच्या वर्तनातून शपथबद्ध असलेल्या घटनात्मक कर्तव्याचे पालन करण्यात श्री.चंद्रकांतदादा पाटील यांनी कसूर केल्याचे स्पष्ट झालेले असल्याने भारतीय संविधानातील अनुच्छेद १६४ (३) अन्वये घटनात्मक कर्तव्याचे पालन करण्याबाबत मा.राज्यपालांनी दिलेल्या शपथेनुसार वर्तन त्यांनी न केल्यामुळे भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद १६४ (९) अन्वये प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून मा.राज्यपालांनी त्यांना बडतर्फ करावे अशी मागणी करण्यात येत आहे.

सहा : माजी विधानपरिषद सदस्य व महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाचे माजी अध्यक्ष व या कार्यकारी मंडळाचे ज्येष्ठ सदस्य, प्रा.वी.टी.देशमुख यांनी दिनांक २४ जून २०२४ रोजी मा.मुख्यमंत्र्यांना एक निवेदन पाठवून एका मागून एक अनेक प्रकरणात घटनेतील तरतुदींची मोडतोड करून त्या तरतुदींचा वापर करण्याचे अनेक अभद्र प्रकार मा.मुख्यमंत्र्यांच्या लक्षात आणून दिलेले आहेत. याच पत्रात “महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या कार्यकारी मंडळाशी चर्चा करून आपण मार्ग काढावा” अशीही विनंती मा.मुख्यमंत्र्यांना केली. पण याबाबतीत कोणतीही कारवाई झाली नाही. उच्च शिक्षण विभागाच्या अधिकाऱ्यांनी सुरु केलेला भारतीय संविधानातील तरतुदींच्या मोडतोडीचा अभद्र प्रकार हा सहन करण्याच्या पलीकडे गेलेला असून महाराष्ट्राच्या उच्च शिक्षणक्षेत्रामध्ये त्यामुळे मोठेच असंतोषाचे वातावरण निर्माण झालेले आहे आणि म्हणूनच या अभद्र प्रकाराला विरोध करण्यासाठी तीव्र आंदोलन करण्याचा निर्णय घेण्यात येत आहे.

आंदोलनाचा कार्यक्रम

सात : (१) यापूर्वी प्रकाशित करण्यात आलेल्या आंदोलन विशेषांकामध्ये प्रकाशित करण्यात आलेले साहित्य सोडून या ठरावासह या

विषयाशी संबंधित महत्त्वपूर्ण कागदपत्रे समाविष्ट असलेला दुसरा विशेषांक दिनांक १५ जुलै २०२४ पावेतो घटक संघटनांच्या मार्फत प्रकाशित करण्यात येईल.

(२) पुढील १५ दिवसात राज्यस्तरावरील, विभागीय स्तरावरील व जिल्हा स्तरावरील लोकप्रतिनिधींशी संघटनेचे प्रतिनिधीमंडळ चर्चा आयोजित करून संघटनेचे म्हणणे त्यांच्या कानावर घालतील. सत्ताधारी व विरोधी पक्षाच्या सर्वच लोकप्रतिनिधींना आंदोलनाशी संबंधित मुद्रित साहित्याच्या प्रती प्रत्यक्ष भेट घेऊन दिल्या जातील.

(३) सोमवार, दिनांक २२ जुलै २०२४ रोजी महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या वतीने मुंबई येथे पत्रकार परिषद आयोजित करण्यात येईल. या पत्रकार परिषदेतून महासंघाचे अध्यक्ष व मुंबई येथील संलग्नित घटक संघटनांचे पदाधिकारी उपस्थित राहून महासंघाची भूमिका सर्व कागदपत्रांसह सादर करतील. तसेच मंगळवार, दिनांक २३ जुलै २०२४ रोजी घटक संघटनांनी आपआपल्या परिक्षेत्रामध्ये पत्रकार परिषदा घेऊन महासंघाच्या भूमिकेबाबत त्या त्या ठिकाणचे पदाधिकारी परिषदेला संबोधित करतील.

(४) भारतीय संविधानातील तरतुदींची पायमल्ली करून उच्च शिक्षण विभागाने उच्च शिक्षण क्षेत्रातील भरती प्रक्रिया पूर्णपणे गैरकायदेशीररित्या थांबविली आहे. शिक्षक व शिक्षकेतर पदांसाठी उच्च गुणवत्ता धारण करणाऱ्या शेकडो युवक युवतींना घटनाबाह्य पद्धतीने या पदांपासून वंचित केलेले आहे. उच्च शिक्षण विभागाचे हे कृत्य भारतीय संविधानातील कलम २५४ चा भंग करणारे असून आरक्षण उध्वस्त करणारे आहे. याबाबतीत मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाची अवहेलना करणारे आहे. त्याचबरोबर मा.राज्यपालांनी, मा.मुख्यमंत्र्यांनी व मंत्रीमंडळाने याबाबतीत घेतलेल्या निर्णयाच्या ते विरोधात आहे. उच्च शिक्षण विभागाच्या या कृत्यामुळे विपरितरीत्या प्रभावित होणाऱ्या तरुण-तरुणींचे विद्यापीठनिहाय मेळावे दिनांक १४ ऑगस्ट २०२४ पर्यंत आयोजित केल्या जातील.

(५) सर्व घटक संघटनांच्या वतीने त्या त्या क्षेत्रात आंदोलनाविषयी माहिती देण्यासाठीचे जिल्हास्तरीय मेळाव्यांचे आयोजन दिनांक १४ ऑगस्ट २०२४ पर्यंत केल्या जाईल.

(६) शुक्रवार, दिनांक १६ ऑगस्ट २०२४ रोजी सर्व विद्यापीठांवर मोर्चाचे आयोजन केले जाईल व उच्च शिक्षण विभागाच्या दबावाखाली मा.कुलगुरुंनी काढलेले आदेश हे भारतीय संविधानाच्या व मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या विरोधात आहेत याची मा.कुलगुरुंना जाणीव करून दिली जाईल. सर्व विद्यापीठांच्या कुलगुरुंनी आपआपल्या पदव्युत्तर विधी विभागाच्या तज्ज्ञांशी चर्चा करून घटनेच्या विरोधातील वर्तन दुरुस्त करावे अशी त्यांना विनंती करण्यात येईल. ही विनंती मान्य न झाल्यास त्या दिवसापासून महाराष्ट्रातील विद्यापीठीय व महाविद्यालयीन शिक्षक विद्यापीठांमार्फत संचालित केलेल्या जाणाऱ्या परीक्षांच्या कामाशी संपूर्णपणे असहकार पुकारतील याचीही त्यांना जाणीव करून दिली जाईल.

(७) दिनांक १६ ऑगस्ट २०२४ पर्यंत राज्यस्तरावर याबाबतीत कोणतीही कारवाई न झाल्यास दिनांक १७ ऑगस्ट २०२४ पासून राज्य मंत्रीमंडळातील कोणत्याही मंत्र्यांनी जिल्हाच्या ठिकाणी आयोजित केलेल्या सार्वजनिक कार्यक्रमाच्या स्थळी शांततापूर्ण मार्गाने निदर्शनांचे आयोजन करण्यात येईल.

(८) इतक्या उपर उच्च शिक्षण विभागाच्या वर्तनामध्ये सुधारणा न झाल्यास वेमुदत कामबंद आंदोलन सुरु करण्याचा निर्णय घेण्यात येत आहे. हे वेमुदत कामबंद आंदोलन कोणत्या तारखेपासून सुरु होईल याबाबतची तारीख जाहिर करण्याचे अधिकार महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या अध्यक्ष व सचिवांना देण्यात येत आहेत.

(९) विधानसभा निवडणुकांचा कार्यक्रम घोषित झाल्याच्या दुसऱ्या दिवसापासून त्या त्या घटक संघटनांच्या वतीने तालुकानिहाय बैठकांचे आयोजन केल्या जाईल व या बैठकांमध्ये उच्च शिक्षण विभागाच्या घटनाबाह्य वर्तनाचे तसेच मा.उच्च व मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाची अवहेलना करणाऱ्या कृत्याचे तपशील या सभामधून समजावून सांगण्यात येतील.

प्रा.बी.टी.देशमुख,

माजी विधान परिषद सदस्य व महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाचे माजी अध्यक्ष

३, सुबोध कॉलनी, विदर्भ महाविद्यालय रोड, अमरावती - ४४४ ६०४

मो.नं. ९८९०९०९७०९ E-mail ID : btdeshmukh@rediffmail.com

दिनांक :- २४ जून २०२४

प्रति,

मा.एकनाथजी शिंदे, मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.

विषय : “घरगुती पद्धतीने घटनाबदल” करून त्याप्रमाणे वापर करण्याच्या उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांच्या घटनाबाह्य वर्तनाला आळा घालण्याबाबत.

मा.महोदय,

एक : महाराष्ट्राचे मा.मुख्यमंत्री या नात्याने आपण दिनांक ४ जून २०२४ रोजी “आम्ही संविधान बदलणार म्हणून विरोधकांनी अपप्रचार करीत संभ्रम निर्माण केला. आम्ही संभ्रम दूर करण्यात कमी पडलो.” असे पत्रकार परिषदेत सांगितले. बुधवार, दिनांक ५ जून २०२४ रोजीच्या अनेक वृत्तपत्रांमध्ये “संविधान बदलविण्याचा अपप्रचार रोखण्यास आम्ही कमी पडलो आहे - मुख्यमंत्री” अशा मथळ्याखाली हा वृत्तांत अनेक वृत्तपत्रांमध्ये छापून आला. त्या दिवशी व पुढच्या दोन दिवसात अनेक दूरचित्रवाहिन्यांवरून अशाच प्रकारचे मत आपण व्यक्त केल्याचे सर्वांनी पाहिलेले आहे. “विरोधकांनी संभ्रम निर्माण केला” असे मा.मुख्यमंत्री म्हणत आहेत. “हा संभ्रम दूर करण्यात आम्ही कमी पडलो” असेही ते म्हणत आहेत. विरोधकांनी खरोखरच संभ्रम निर्माण केला असेल तर तो दूर करता येईल. पण ती वस्तुस्थिती असेल तर वस्तुस्थितीला संभ्रम म्हणून दूर करणे हे कसे शक्य आहे?

दोन : पंतप्रधानांच्या आर्थिक सल्लागार समितीचे अध्यक्ष बिबेक देवराँय यांनी दिनांक १४ ऑगस्ट २०२३ रोजीच्या एका इंग्रजी दैनिकात तपशीलवार लेख लिहून भारतीय संविधानाबद्दल अत्यंत आक्षेपार्ह विधाने केलेली आहेत. राज्यनितीच्या मार्गदर्शक तत्त्वांविषयीचे त्यांच्या लेखातील प्रतिपादन हे तर अत्यंत भयसूचक आहे. “If reforms are about markets and a refocused and reduced role for government, what sense do we make of the Directive Principles of State Policy?” असे विचार त्यांनी मांडलेले आहेत. “प्रगती किंवा सुधारणा (reforms) म्हणजे शेअर बाजाराची प्रगती हे जर आपले ठरलेले आहे. त्याबाबतीत शासनाला नगण्य भूमिका पार पाडायची असेल तर मग राज्यनितीच्या मार्गदर्शक तत्त्वांना काय अर्थ आहे?” अशी ही विचारसरणी आहे. केशवानंद भारती खटल्यामध्ये मा.सर्वोच्च न्यायालयाने ठरवून दिल्याप्रमाणे घटनेच्या मूळ संरचनेच्या (Basic Structure) विरोधात जाईल असा बदल करता येत नाही. श्री.बिबेक देवराँय या लेखात असे मत मांडतात की, घटनेत दुरुस्ती केली आणि ती मूळ घटनेच्या विरोधात असेल तर सर्वोच्च न्यायालय ती घटनादुरुस्ती रद्दबातल करू शकते म्हणून आपण नवीन घटना तयार करणेच जास्त योग्य होईल. त्यांच्या लेखाचा मथळाच मुळात “There is a case for ‘we the people’ to embrace a new Constitution” असा आहे आणि या लेखात पुढे त्यांनी “We the People have to give ourselves a new Constitution” असे प्रतिपादन केलेले आहे.

तीन : महाराष्ट्रात एकट्या उच्च शिक्षण विभागामध्ये घटनेतील तरतुदी बदलवून वापरण्यात आल्याची डझनावारी प्रकरणे प्रत्यक्षात घडून गेलेली आहेत व आजही घडत आहेत. महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाने दिनांक २१ जानेवारी २०२४ रोजी ११८ परिच्छेदांचा एक तपशीलवार प्रस्ताव मंजूर करून ही बाब मा.उच्च शिक्षणमंत्र्यांच्या लक्षात आणून दिली. मात्र त्यांनी याबाबतीत कोणतीही कारवाई केली नाही. “विधिवतरीत्या घटना बदलविणे” हा वेगळा भाग आहे. पण तसे न करता “घरगुती पद्धतीने घटनाबदल” करून असंख्य प्रकरणात बदलविलेल्या तरतुदींचा वापर करणे हा निश्चितच लाजिरवाणा व लांछनास्पद असा पोरकटपणाचा प्रकार आहे. मा.मुख्यमंत्र्यांना ही माहिती दिल्या गेली नाही असे गृहित धरून त्यातील काही ठळक बाबी आपल्या लक्षात आणून देण्याचे मी योजिले आहे.

(१)

१. भारतीय संविधान अस्तित्वात आले त्या दिवसापासून “Co-ordination and determination of standards in institutions for higher education or research and scientific and technical institutions.” हा विषय घटनेच्या सातव्या परिशिष्टातील केंद्रसूचीमध्ये समाविष्ट आहे. (Entry 66 in the Union List i.e. List I of Seventh Schedule

of the Constitution of India.) केंद्र सूचित असलेल्या विषयाबाबत विधिविधानाचे अधिकार हे संसदेलाच (म्हणजे केंद्रशासनाला) असतील अशी घटनेच्या कलम २४६ मध्ये तरतूद आहे. ती पुढीलप्रमाणे:- “246. .... Parliament has exclusive power to make laws with respect to any of the matters enumerated in List I in the Seventh Schedule in the Constitution referred to as the “Union List”. संविधानाने दिलेल्या या अधिकाराचा वापर करून केंद्राने “विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियम १९५६” हा कायदा पारित केला. या कायद्याच्या २६ व्या कलमान्वये रेग्युलेशन करण्याचे अधिकार विद्यापीठ अनुदान आयोगाला प्रदान करण्यात आलेले आहेत. या अधिकारांचा वापर करून विद्यापीठ अनुदान आयोगाने पारित केलेले “UGC REGULATIONS 2018” हे अंमलात आले असून ते “The Gazette of India Extraordinary : Part III : Section 4” मध्ये दिनांक १८ जुलै २०१८ रोजी प्रकाशित झालेले आहेत. “UGC Regulations on minimum qualifications for appointment of teachers and other academic staff in universities and colleges and measures for the maintenance of standards in Higher Education, 2018” असा त्याचा मथळा आहे. (यापुढे उल्लेख ‘रेग्युलेशन’ असा)

१.१ “Education, including technical education, medical education and universities,” हा विषय भारतीय संविधानाच्या सातव्या परिशिष्टात समवर्ती सूची या तिसऱ्या सूचीमध्ये २५ व्या क्रमांकावर समाविष्ट आहे. समवर्ती सूचीतील विषयावर कायदे करण्याचा व कारभार करण्याचा अधिकार केंद्रशासन व राज्यशासन या दोघांनाही असेल, मात्र दोहोंमध्ये विसंगती निर्माण झाल्यास संविधानाच्या खंड २५४ मधील व्यवस्था लागू होईल. हे कलम २५४ पुढीलप्रमाणे :-

“254. (1) If any provision of a law made by the Legislature of a State is repugnant to any provision of a law made by Parliament which Parliament is competent to enact, or to any provision of an existing law with respect to one of the matters enumerated in the Concurrent List, then, subject to the provisions of clause (2), the law made by Parliament, whether passed before or after the law made by the Legislature of such State, or, as the case may be, the existing law, shall prevail and the law made by the Legislature of the State shall, to the extent of the repugnancy, be void.”

१.२ मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या अनेक निर्णयांनी याबाबतची स्थिती स्पष्ट केलेली आहे. दिनांक ३ मार्च २०२२ रोजी Writ Petition (Civil) No.1525 of 2019; Gambhirdan K Gadhi VERSUS The State of Gujarat & Ors. या प्रकरणी राज्यशासनांसाठी व विद्यापीठांसाठी यूजीसी रेग्युलेशनबाबतची सांविधिक स्थिती स्पष्ट करणारा एक महत्त्वपूर्ण निर्णय मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेला आहे. गुजरात राज्यशासनाचा कायदा (सरदार पटेल युनिव्हर्सिटी ॲक्ट, १९५५) व विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे रेग्युलेशन्स यामध्ये विसंगती असेल तर विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशन्समधील तरतुदी वरचढ ठरतील व त्याप्रमाणे कारवाई करावी लागेल, राज्यशासनाच्या कायद्यातील अशा तरतुदी प्रतिकूलतेच्या व्याप्ती पुरत्या शून्य होतील, अशाप्रकारचा स्पष्ट निर्णय मा.सर्वोच्च न्यायालयाने या प्रकरणात दिलेला आहे. गुजरात प्रकरणी दिलेल्या मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या या निर्णयात पुढीलप्रमाणे “कायद्याचा अंतिम शब्द” निश्चित करून दिला आहे.:-

(i) राज्यसरकार आणि त्या राज्यातील विद्यापीठे यांना विद्यापीठ अनुदान आयोग रेग्युलेशन्स २०१० व २०१८ यांचे पालन करणे बंधनकारक आहे, असे स्पष्टपणे या निर्णयाच्या परिच्छेद ११.४ मध्ये नमूद करण्यात आलेले

(२)

आहे. ते पुढील शब्दात :- "Therefore, the State of Gujarat and the universities thereunder including the SP University are bound to follow UGC Regulations, 2010 and UGC Regulations, 2018."

(ii) राज्यशासनाच्या विद्यापीठ कायद्यातील तरतुदी ह्या विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशन्सच्या विरोधात आहेत असे स्पष्टपणे या निर्णयात नमूद आहे आणि राज्यशासनावर व राज्यातील विद्यापीठांवर विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे रेग्युलेशन्स हे बंधनकारक आहेत असेही या निर्णयाच्या परिच्छेद १२.२ मध्ये मा.सर्वोच्च न्यायालयाने नमूद केलेले आहे. ते पुढील शब्दात :- "Thus, the provisions of the SPU Act, 1955/provisions under the State legislation are just contrary to the UGC Regulations, 2010/2018, which, as observed hereinabove, are binding on the State Government and the universities thereunder."

(iii) कुलगुरुंची ही नेमणूक विद्यापीठ अनुदान आयोग रेग्युलेशन्स २०१८ च्या विरोधात आहे असे आमच्या लक्षात आले आहे असे या निर्णयाच्या परिच्छेद १५ मध्ये नमूद केलेले आहे. ते पुढील शब्दात:- "Thus, we find that the appointment of respondent No.4 is contrary to the UGC Regulations, 2018."

(iv) सरदार पटेल विद्यापीठाच्या कुलगुरुंची नेमणूक ही विद्यापीठ अनुदान आयोग रेग्युलेशन्स २०१८ चा भंग करून करण्यात आलेली आहे त्यामुळे ही नेमणूक रद्दबातल ठरविण्यात येत आहे, असे या निर्णयाच्या परिच्छेद १५ मध्ये पुढील शब्दात नमूद करण्यात आलेले आहे. :- "Therefore, when the appointment of respondent No.4 is found to be contrary to the UGC Regulations, 2018 and the UGC Regulations are having the statutory force, we are of the opinion that this is a fit case to issue a writ of quo warranto and to quash and set aside the appointment of respondent No.4 as the Vice Chancellor of the SP University."

(v) विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे रेग्युलेशन्स आणि राज्याच्या विद्यापीठ कायद्यातील तरतुदी यामध्ये विसंगती असेल तर घटनेच्या कलम २५४ नुसार रेग्युलेशन्सप्रमाणे कारवाई करावी लागेल असेही या निर्णयाच्या परिच्छेद १५ मध्ये स्पष्टपणे नमूद केलेले आहे. ते पुढील शब्दात :- "UGC Regulation becomes part of the Act. In case of any conflict between State legislation and Central legislation, Central legislation shall prevail by applying the rule/principle of repugnancy as enunciated in Article 254 of the Constitution as the subject 'education' is in the Concurrent List (List III) of the Seventh Schedule of the Constitution."

१.३ भारतीय संविधानातील कलम २५४ हे "विधिवतरीत्या घटनाबदल" करून दुरुस्त करण्यात आलेले नसले तरी ते "घरगुती पद्धतीने घटनाबदल" करून वापरण्याचा आमहाला अधिकार आहे असा पोरकटपणाचा हद्द उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांनी धरला आहे. यूजीसी रेग्युलेशन्सच्या विरोधातील तरतुदी राज्यशासनाच्या कायद्यात असतील किंवा राज्याच्या शासननिर्णयात असतील तर त्या जीवंत राहू शकत नाहीत ही यूजीसी रेग्युलेशन्सची वरिष्ठता महाराष्ट्राच्या मा.राज्यपालांनी, मा.मुख्यमंत्र्यांनी व मंत्रीमंडळाने मान्य केलेली असली तरी, देशाच्या कायद्यामध्ये तशी तरतूद (कलम २५४) असली तरी, मा.सर्वोच्च न्यायालयाने हा अर्थ स्पष्ट केलेला असला तरी, ते आमच्यावर बंधनकारक नाही अशा उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांच्या मनात असलेल्या लहान-मोठ्या पोरकटपणाच्या अनेक कल्पना या 'थोरल्या' पोरकटपणामध्ये समाविष्ट आहेत.

१.४ महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या वतीने जानेवारी २०२४ मध्ये तपशीलवार निवेदनासह या बाबी मा.उच्च शिक्षणमंत्री श्री.चंद्रकांतदादा पाटील यांच्या लक्षात आणून दिलेल्या आहेत. "भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगीन" अशी शपथ घेऊन ते उच्च शिक्षणमंत्री पदी आरूढ झालेले आहेत. "भारतीय संविधान व कायदा यानुसार सर्व तऱ्हेच्या लोकांना मी निर्भयपणे व निःस्पृहपणे, तसेच कोणाच्याही विषयी ममत्वभाव किंवा आकस न बाळगता न्याय्य वागणूक देईन." अशी शपथसुद्धा त्यांनी घेतलेली आहे. त्यांच्या विभागातील अधिकाऱ्यांनी हा जो घटनाबाह्य धुडगूस घातलेला आहे तो थांबविण्यासाठी त्यांनी कोणतीही कृती केली नाही. ही बाब आपल्या लक्षात आणून देण्यात येत आहे.

२.१ गुजरात मधील प्रकरणामध्ये मा.सर्वोच्च न्यायालयाने उपरोक्त निर्णय दिल्यानंतर राज्यशासनाच्या शासननिर्णयातील तरतुदी तर सोडाच, पण राज्यशासनाच्या कायद्यातील तरतुदी या रेग्युलेशन्सच्या विरोधात असतील तर त्या जीवंत राहू शकणार नाहीत, ही गोष्ट लक्षात आल्याने अनेक राज्यांमध्ये कुलगुरुंच्या नेमणुका एकामागोमाग रद्द होवू लागल्या. महाराष्ट्र शासनाने याबाबतीत कुलगुरू आणि प्र-कुलगुरू यांची निवड समिती व पात्रता याबाबत विद्यापीठ कायद्यात असलेल्या तरतुदी रेग्युलेशन्सशी विसंगत असल्यामुळे त्या दुरुस्त करून रेग्युलेशन्सशी सुसंगत करण्याचा निर्णय घेतला. अनेक ठिकाणी कुलगुरुंच्या नेमणुका होऊ घातलेल्या असल्यामुळे महाराष्ट्र शासनाला ही बाब स्वाभाविकपणे निकडीची वाटली व ताबडतोब कायद्यात दुरुस्ती करणारा सन २०२२ चा महाराष्ट्राचा अध्यादेश क्रमांक १३ काढण्यात आला. हा अध्यादेश गुरुवार, दिनांक २४ नोव्हेंबर २०२२ च्या महाराष्ट्र शासन राजपत्राच्या असाधारण भाग ८ मध्ये प्रकाशित करण्यात आला असून त्या अध्यादेशाच्या उद्देशपत्रिकेतील परिच्छेद ३, ४ व ५ मध्ये पुढीलप्रमाणे नमूद आहे. :-

"3. The Supreme Court has recently in the cases of **Gambhirdan K Gadhvi v/s State of Gujarat & Ors. (Writ Petition (Civil) No. 1525 of 2019) and Professor (Dr.) Sreejith P.S. v/s Dr. Rajasree M.S.& Ors. (Civil Appeal Nos. 7634-7635 of 2022)**, held that the eligibility criteria and appointment of Vice-Chancellor shall be always as per the relevant **UGC Regulations and the State Act if not on a par with the UGC Regulations must be amended to bring it on a par with the applicable UGC Regulations and until then it is the applicable UGC Regulations that shall prevail.**

4. The terms of Vice-Chancellors and Pro-Vice-Chancellors of certain universities in the State have already expired and new appointments are due.

5. In view of above, the existing provisions regarding appointments of Vice-Chancellors and Pro-Vice-Chancellors contained in the said **State Acts relating to universities needs to be amended suitably so as to make them in consonance with the UGC Regulations.**" या अध्यादेशाचे आता अधिनियमामध्ये रूपांतर झाले असून सन २०२३ चा महाराष्ट्राचा अधिनियम क्रमांक ६ असे त्याचे क्रमांकन झाले आहे. (22/2023) हा अधिनियम दिनांक ११ जानेवारी २०२३ रोजी महाराष्ट्र शासन राजपत्राच्या असाधारण भाग क्रमांक ६ मध्ये प्रसूत करण्यात आला आहे.

२.१ महाराष्ट्र शासनाच्या उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाने दिनांक ८ मार्च २०१९ रोजी विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या २०१८ च्या रेग्युलेशन्सची अंमलबजावणी करणारा शासननिर्णय (No. Misc-2018/C.R.56/18/UNI-1) निर्गमित केला. (यापुढे उल्लेख 'शासननिर्णय' असा) या शासननिर्णयात अनेक तरतुदी या विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशन्सशी विसंगत आहेत. भारतीय संविधानाच्या कलम २५४ चा सतत होत असलेला भंग व मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाची सतत होणारी अवहेलना करण्याचा उच्च शिक्षण विभागाकडून होत असलेला अपराध टाळण्याच्या दृष्टीने संविधानातील तरतुदीशी सुसंगत व सर्वोच्च न्यायालयाने कायद्याचा निश्चित केलेला अर्थ लक्षात घेता

"If any provision of a **Government Resolution** is repugnant to any provision of the UGC Regulations 2018 then the provision of **UGC Regulation 2018** shall prevail and provision in the Government Resolution shall, to the extent of the repugnancy, be void." अशी तरतूद समाविष्ट असलेला शासननिर्णय ताबडतोबीने निर्गमित करण्यात यावा अशी महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाने वारंवार मागणी केली पण उच्च शिक्षण विभागातील अधिकारी आपला पोरकटपणाचा हद्द सोडायला तयार नाहीत.

२.३ मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाप्रमाणे व संविधानातील तरतुदीनुसार विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशन्सशी राज्यशासनाचा कायदा किंवा शासननिर्णय विसंगत असू शकत नाही ही भूमिका महाराष्ट्र राज्याच्या मा.राज्यपालांनी, मा.मुख्यमंत्र्यांनी व मंत्रीमंडळाने मान्य केलेली असून त्याप्रमाणे राज्याच्या कायद्यात दुरुस्त्या केलेल्या आहेत. मात्र उच्च शिक्षण विभागातील अधिकारी ही भूमिका मान्य करायला तयार नसल्यामुळे शासननिर्णयातील विसंगत तरतुदी अजूनही

जिवंत आहेत अशी ही स्थिती आहे. प्रत्यक्षात “विधिवत घटनाबदल” झालेला नसला तरी “घरगुती पद्धतीने घटनाबदल” करून आपल्याला संविधानातील कलम २५४ चा भंग करता येतो व असे करतांना मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाची अवहेलना करण्याचा आपल्याला अधिकार आहे असे उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांनी गृहित धरले आहे.

२.४ भारतीय संविधानातील तरतुदीनुसार राज्यकारभाराच्या विषयाबाबत विधिविधान (Legislation including subordinate legislation) तयार करण्याचा अधिकार हा राज्याच्या मंत्रीमंडळाचा अधिकार आहे. “घटनेत विधिवत दुरुस्ती” न करता “घरगुती पद्धतीने घटनादुरुस्त” करून आम्ही हा अधिकार वापरू शकतो, असा पोरकटपणाचा हट्ट उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांनी धरला आहे.

२.५ महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या वतीने जानेवारी २०२४ मध्ये तपशीलवार निवेदनासह या बाबी मा.उच्च शिक्षणमंत्री श्री.चंद्रकांतदादा पाटील यांच्या लक्षात आणून दिलेल्या आहेत. “भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगीन” अशी शपथ घेऊन ते उच्च शिक्षणमंत्री पदी आरुढ झालेले आहेत. “भारतीय संविधान व कायदा यानुसार सर्व तऱ्हेच्या लोकांना मी निर्भयपणे व निःस्पृहपणे, तसेच कोणाच्याही विषयी ममत्वभाव किंवा आकस न बाळगता न्याय्य वागणूक देईन.” अशी शपथसुद्धा त्यांनी घेतलेली आहे. त्यांच्या विभागातील अधिकाऱ्यांनी हा जो घटनाबाह्य धुडगूस घातलेला आहे तो थांबविण्यासाठी त्यांनी कोणतीही कृती केली नाही. ही बाब आपल्या लक्षात आणून देण्यात येत आहे.

(३)

३. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशन्समध्ये विद्यापीठातून व महाविद्यालयातून कंत्राटी भरती व कायमस्वरूपी भरती याबाबतचे काटेकोर नियम (73/18) ठरवून देण्यात आलेले आहेत. त्या नियमाप्रमाणे कोणत्याही परिस्थितीत कंत्राटी पद्धतीने भरावयाच्या जागा १० टक्के पेक्षा जास्त असता कामा नये असे बंधनकारक केलेले आहे. ते शब्दशः पुढीलप्रमाणे:-

“13.0 Appointments on Contract Basis : The teachers should be appointed on contract basis only when it is absolutely necessary and when the student teacher ratio does not satisfy the laid-down norms. In any case, the number of such appointments should not exceed 10% of the total number of faculty positions in a College/University. The qualifications and selection procedure for appointing them should be the same as those applicable to a regularly-appointed teacher. The fixed emoluments paid to such contract teachers should not be less than the monthly gross salary of a regularly appointed Assistant Professor. Such appointments should not be made initially for more than one academic session, and the performance of any such entrant teacher should be reviewed for academic performance before reappointing him/her on contract basis for another session. Such appointments on contract basis may also be resorted to when absolutely necessary to fill vacancies arising due to maternity leave, child-care leave, etc.”

३.१ आज आता १० टक्के जागा ह्या कायम तत्त्वावर भरल्याच पाहिजेत हा विद्यापीठ अनुदान आयोगाचा नियम ही सर्वोच्च न्यायालयाने ठरवून दिलेली कायद्याची अंतिम सुस्थापित स्थिती आहे. रेग्युलेशनने ठरवून दिल्याप्रमाणेच त्या कंत्राटी शिक्षकांना वेतन देण्यात यावे, तसे न करणे हे मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाच्या विरोधात आहे.

३.२ तत्कालीन उच्च शिक्षणमंत्री मा.श्री.विनोद तावडे यांनी दिनांक २५ सप्टेंबर २०१८ रोजी महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाला चर्चेसाठी बोलाविले होते. या चर्चेचे अधिकृत कार्यवृत्त दिनांक ८ ऑक्टोबर २०१८ रोजी महासंघाला देण्यात आले. त्यामध्ये शिक्षक भरतीबाबतचा उल्लेख शब्दशः पुढीलप्रमाणे :-

“मा. मंत्री यांचे निर्देश :- प्राध्यापक भरतीवरील बंदी उठविण्याबाबत शासनाच्या उच्चाधिकार समितीनेही सहमती दिली असून याबाबत शिक्षकेतरची १०० टक्के पदे भरण्यास परवानगी दिली असून शिक्षकीय संवर्गाची ६० टक्के पदे भरायला उच्च शिक्षण विभाग परवानगी मागत असून उरलेली ४० टक्के पदे तासिका तत्त्वावर भरण्यास तूर्त अनुमती मिळावी, ही तासिका तत्त्वावरील पदे भरतांना प्रत्येक अध्यापकास किमान १५ ते २० हजार

मिळतील असे मानधन ठरविण्यात यावे. पुढील काळात ही पदे भरण्यात यावीत.”

३.४ मा.उच्च शिक्षणमंत्र्यांनी कबूल केल्याप्रमाणे दिनांक ३ नोव्हेंबर २०१८ रोजी याबाबतचा शासननिर्णय (137/18) निघाला व त्यानुसार काही शिक्षक भरती झालीसुद्धा. ६० टक्के पदे भरण्याचा निर्णय तत्कालीन उच्च शिक्षणमंत्र्यांनी घेतला. त्यानंतर सांविधानिक दृष्ट्या बऱ्याच महत्त्वपूर्ण घटना घडलेल्या आहेत. एक म्हणजे गंभिरदन गढवी प्रकरणाचा - रेग्युलेशनच्या बंधनकारकतेबाबतचा - मा.सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय दिनांक ३ मार्च २०२२ रोजी आला. दुसरे म्हणजे विसंगती असल्यास राज्यशासनाचा कायदा दुरुस्त करण्याची भूमिका महाराष्ट्राच्या मा.राज्यपालांनी मान्य करून वटहुकूम (Maharashtra Ordinance No. 13 of 2022) हा दिनांक २४ नोव्हेंबर २०२२ रोजी काढला. तिसरे असे की, राज्याच्या मंत्रीमंडळाने ही भूमिका मान्य करून अधिनियम (सन २०२३ चा अधिनियम क्रमांक ६) दिनांक ११ जानेवारी २०२३ रोजी प्रख्यापित केला. त्यामुळे किमान ९० टक्के कायम शिक्षकांची भरती ही सर्वोच्च न्यायालय मान्य अशी कायद्याची सुस्थापित अंतिम स्थिती झालेली आहे. उपरोक्त तीन महत्त्वपूर्ण घटना घडल्यानंतर ९० टक्के जागा भरण्याचा निर्णय न घेणे हे पूर्णपणे घटनाबाह्य व सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाविरोधातील कृत्य होय.

३.५ “विधिमय मार्गाने घटनादुरुस्ती” झालेली नसली तरी “घरगुती मार्गाने घटना दुरुस्त” झालेली आहे असे समजून वर्तन करण्याचा पोरकटपणाचा हट्ट धरण्याचा अधिकार उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांना आहे असे त्यांनी गृहित धरले आहे. भारतीय संविधानाबाबत अशा पोरकट कल्पना मनाशी बाळगणाऱ्या अधिकाऱ्यांच्या एका पिढीला उच्च शिक्षणक्षेत्रामध्ये शिक्षक व शिक्षकेतर पदासाठीची उच्च गुणवत्ता धारण करणाऱ्या युवकांच्या अनेक पिढ्या बरबाद करण्याचा कोणताही अधिकार नाही. हे मी आपल्या लक्षात आणून देत आहे. मागासवर्गीयांचा तिरस्कार करणाऱ्या उच्च शिक्षण विभागातील काही अधिकाऱ्यांनी उत्तम गुणवत्ता प्राप्त मागासवर्गीय तरुणांना आरक्षणाच्या मार्गाने किंवा गुणवत्तेच्या मार्गाने या व्यवसायात येण्यापासून वंचित ठेवण्यासाठी संविधानातील कलम २५४ चा भंग करण्याच्या व मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाची अवहेलना करण्याच्या म्हणजेच “घरगुती पद्धतीने घटनाबदल” करण्याच्या या मार्गाची निवड केलेली आहे ही बाबसुद्धा मी आपल्या लक्षात आणून देत आहे.

३.६ महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या वतीने जानेवारी २०२४ मध्ये तपशीलवार निवेदनासह या बाबी मा.उच्च शिक्षणमंत्री श्री.चंद्रकांतदादा पाटील यांच्या लक्षात आणून दिलेल्या आहेत. “भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगीन” अशी शपथ घेऊन ते उच्च शिक्षणमंत्री पदी आरुढ झालेले आहेत. “भारतीय संविधान व कायदा यानुसार सर्व तऱ्हेच्या लोकांना मी निर्भयपणे व निःस्पृहपणे, तसेच कोणाच्याही विषयी ममत्वभाव किंवा आकस न बाळगता न्याय्य वागणूक देईन.” अशी शपथसुद्धा त्यांनी घेतलेली आहे. त्यांच्या विभागातील अधिकाऱ्यांनी हा जो घटनाबाह्य धुडगूस घातलेला आहे तो थांबविण्यासाठी त्यांनी कोणतीही कृती केली नाही. ही बाब आपल्या लक्षात आणून देण्यात येत आहे.

(४)

४.१ विद्यापीठीय व महाविद्यालयीन शिक्षकांना विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या वेतनश्रेण्या लागू करण्याबाबतचा सातव्या वेतन आयोगाशी समकक्ष वेतनश्रेण्यांचा आदेश केंद्रशासनाच्या मानव संसाधन विभागाने दिनांक २ नोव्हेंबर २०१७ रोजी सर्व राज्यांकडे पाठविला. या आदेशामध्ये “तुम्ही हा आदेश अंमलात आणला तर ५० टक्के भार केंद्रशासन सहन करील” असे नमूद आहे. त्याबाबतची सर्वात महत्त्वाची अट केंद्रशासनाच्या याच आदेशाच्या परिच्छेद 16. (h) मध्ये पुढीलप्रमाणे नमूद होती :-

“(h) Payment of Central assistance for implementing this Scheme is also subject to the condition that the entire Scheme of revision of pay scales, together with all the conditions to be laid down by the UGC by way of Regulations and other guidelines shall be implemented by State Governments and Universities and Colleges coming under their jurisdiction as a composite scheme without any modification except in regard to the date of implementation and pay scales mentioned herein above.” केंद्राची ही योजना कोणत्याही प्रकारची सुधारणा न करता (without any modification) सर्व अटीचे पालन करून एक ‘समग्र योजना’ (Composite Scheme) म्हणून अंमलात आणावी लागेल या अटीवरच

केंद्राचे ५० टक्के अर्थसाहाय्य मिळेल, अशी ही तरतूद आहे.

(५)

४.२ महाराष्ट्र राज्याच्या मंत्रीमंडळासमोर केंद्राची ही सारी कागदपत्रे ठेवण्यात आलीत. दिनांक ५ मार्च २०१९ रोजी राज्य मंत्रीमंडळाने बैठक क्रमांक २१५ मध्ये या विषयावर घेतलेला निर्णय मा. मुख्यमंत्री श्री. देवेंद्रजी फडणवीस यांच्या कार्यालयातील जनसंपर्क कक्षाने अधिकृतपणे त्याच दिवशी जाहीर केला. तो शब्दशः पुढीलप्रमाणे:-

“सातवा वेतन आयोग लागू केल्यामुळे अकृषि विद्यापीठे व संलग्नित अशासकीय अनुदानित महाविद्यालयातील सुमारे २६ हजार ७४१ शिक्षक व शिक्षक समकक्ष पदावरील कर्मचाऱ्यांना याचा लाभ होणार आहे. वेतन आयोगातील तरतुदी १ जानेवारी २०१६ पासून लागू केल्याने ३१ मार्च २०१९ पर्यंत २५८४ कोटी ४७ लाख एवढा वाढीव खर्च येणार असून त्यामध्ये राज्य शासनाचा ५० टक्के हिस्सा व केंद्र शासनाचा ५० टक्के हिस्सा आहे. या खर्चास मान्यता देण्यात आली असून १ एप्रिल २०१९ नंतर येणाऱ्या ८०० कोटी रुपयांच्या वाढीव खर्चासही मान्यता देण्यात आली आहे.”

४.३ मंत्रीमंडळाच्या निर्णयाचा हा मसुदा काळजीपूर्वक वाचला तर त्यात पुढील निर्णय मंत्रीमंडळाने घेतल्याचे स्पष्टपणे दिसून येते. (१) विद्यापीठीय व महाविद्यालयीन शिक्षकांना थकवाकी अदा करण्यापोटी येणाऱ्या एकूण २५८४ कोटी ४७ लाख रुपयांच्या एकूण खर्चाला मान्यता देण्यात आलेली आहे. (२) हा खर्च केल्यावर त्यापैकी ५० टक्के रक्कम (म्हणजे जवळ जवळ तेराशे कोटी रुपये) केंद्रशासनाकडून अर्थसाहाय्य म्हणून मिळणार आहे. या बाबीलासुद्धा मंत्रीमंडळाने मान्यता दिली. केंद्राची ही योजना कोणत्याही प्रकारची सुधारणा न करता (without any modification) सर्व अटींचे पालन करून एक ‘समग्र योजना’ (Composite Scheme) म्हणून अंमलात आणावी लागेल या अटीवरच केंद्राचे ५० टक्के अर्थसाहाय्य मिळेल, याची माहिती असतांना मंत्रीमंडळाने घेतलेला हा निर्णय आहे.

४.४ उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांनी “समग्र योजना” बासनात गुंडाळून ठेवली व दिनांक ८ मार्च २०१९ रोजीचा शासननिर्णय निर्गमित केला. आपल्या सोईनुसार ‘अर्थपूर्ण चर्चा’ करण्याच्या अनेक संधी व ‘लक्ष्मीदर्शनाची अनेक आवर्तने’ काढण्याच्या सुविधा उपलब्ध करून देणाऱ्या अनेक अटी ‘लोकल प्रॉडक्शन’च्या स्वरूपात त्या शासननिर्णयामध्ये घुसाडल्या व ‘नॅशनल प्रॉडक्शन’ विद्रुप करून ठेवले. केंद्रीय योजनेमध्ये आपल्या आवडीच्या अनेक अटी घुसडल्या. एवढ्यावरच उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांची बहादुरी संपत नाही. खरी बहादुरी त्यापुढे आहे. ही एवढी सारी योजनेची मोडतोड करून ५० टक्केचा केंद्रशासनाचा हिस्सा म्हणून जवळ जवळ १३२१ कोटी रुपयांचा निधी आणण्यात हे अधिकारी यशस्वी झाले ही खरी बहादुरी आहे. केंद्रशासनाच्या अधिसूचनेमध्ये नमूद असलेली दोन पत्रे व दिनांक १८ जुलै २०१८ रोजीचे विद्यापीठ अनुदान आयोगाचे रेग्युलेशन्स यांची समग्र योजना म्हणून महाराष्ट्रात अंमलबजावणी करण्यात आलेली आहे, असे सांगून हा निधी आणण्याचा प्रकार एक घोर फसवणुकीचा प्रकार आहे. त्या समग्र योजनेतील अनेक अटीचा महाराष्ट्रात भंग करण्यात आला असून स्वतःच्या पदरच्या अनेक अटी अधिकाऱ्यांनी त्या शासननिर्णयामध्ये टाकल्या आहेत.

४.५ थोडक्यात सांगायाचे झाल्यास असे म्हणता येईल की, मंत्रीमंडळाने एकदा निर्णय घेतल्यावर शासननिर्णय निर्गमित करतांना परस्पर मंत्रीमंडळाच्या निर्णयात नसलेल्या बाबी शासननिर्णयात घुसडण्याचा किंवा मंत्रीमंडळाच्या निर्णयात असलेल्या बाबी शासननिर्णयातून वगळण्याचा अधिकार या देशाच्या घटनेने उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांना दिलेला नाही. मात्र “घरगुती पद्धतीने घटना दुरुस्त” करण्यात आलेली आहे असे समजून या अधिकाऱ्यांनी तो अधिकार वापरला.

४.६ महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या वतीने जानेवारी २०२४ मध्ये तपशीलवार निवेदनासह या बाबी मा. उच्च शिक्षणमंत्री श्री. चंद्रकांतदादा पाटील यांच्या लक्षात आणून दिलेल्या आहेत. “भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगीन” अशी शपथ घेऊन ते उच्च शिक्षणमंत्री पदी आरुढ झालेले आहेत. “भारतीय संविधान व कायदा यानुसार सर्व तऱ्हेच्या लोकांना मी निर्भयपणे व निःस्पृहपणे, तसेच कोणाच्याही विषयी ममत्वभाव किंवा आक्रस न बाळगता न्याय्य वागणूक देईन.” अशी शपथसुद्धा त्यांनी घेतलेली आहे. त्यांच्या विभागातील अधिकाऱ्यांनी हा जो घटनाबाह्य धुडगूस घातलेला आहे तो थांबविण्यासाठी त्यांनी कोणतीही कृती केली नाही. ही बाब आपल्या लक्षात आणून देण्यात येत आहे.

५.१ एका बाजूला समग्र योजनेतील अटीशर्तीची मोडतोड करून व दुसऱ्या बाजूला प्रत्यक्षात न केलेल्या खर्चाची प्रतिपूर्ती मिळवून उच्च शिक्षण विभागातील या अधिकाऱ्यांनी भारताच्या मा. राष्ट्रपतींची व केंद्रीय मंत्रीमंडळाची घोर फसवणूक करण्याचे अपकृत्य केलेले आहे.

५.२ गेल्या काही वर्षांत उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांची हिंमत इतकी वाढली की, देशाच्या मा. राष्ट्रपतींची व केंद्रशासनाची व राज्यमंत्रिमंडळाची फसवणूक करण्याचा प्रकार सुद्धा यातून घडला असे स्पष्टपणे दिसून येते. तो प्रकार पुढीलप्रमाणे :- केंद्रशासनाच्या मानव संसाधन विभागाने दिनांक २६ सप्टेंबर २०१९ रोजी “Reimbursement of central share for implementation of the scheme of revision of pay scales (7th CPC) of university and college teachers to the Govt. of Maharashtra-reg.” या विषयावर एक शासकीय अधिसूचना (F.No.1-7/2019-U.II) निर्गमित केली (यापुढे उल्लेख केंद्रशासनाची अधिसूचना असा) असून या अधिसूचनेतील परिच्छेद ३ पुढीलप्रमाणे आहे:-

“3. The sanction of the President is hereby accorded to the payment of Rs.1320,93,04,503/- (Rupees Thirteen Hundred Twenty Crore Ninety Three Lakh Four Thousand Five Hundred Three only) to State Government of Maharashtra to enable it to meet additional expenditure involved in implementation of the Scheme during the period from 01.01.2016 to 31.03.2019. This amount would be utilized by the State Govt. in accordance with the terms and conditions stipulated in this Department's letter referred to above.”

५.३ रुपये १३२० कोटी ९३ लक्ष एवढा निधी महाराष्ट्र शासनाच्या सुपूर्त करण्यास भारताच्या मा. राष्ट्रपतींनी मान्यता दिली. त्याप्रमाणे तो निधी महाराष्ट्र शासनाच्या सुपूर्त करण्यात आला. केंद्रशासनाच्या पत्रात नमूद असलेल्या अटी व शर्तीनुसारच वापर केला जाईल या अटीवर हा निधी मंजूर करण्यात आला आहे, असेही या अधिसूचनेत स्पष्टपणे नमूद आहे. घटनाशास्त्राच्या प्रत्येकच विद्यार्थ्याला याची कल्पना असते की, केंद्रीय मंत्रीमंडळाने मान्यता देऊन प्रस्ताव पाठविल्यानंतरच भारताचे मा. राष्ट्रपती त्यावर शिक्कामोर्तव करतात. केंद्रीय मंत्रीमंडळाने या रकमेला मान्यता दिलेली आहे. अशी मान्यता दिली असल्याबाबतचा स्पष्ट उल्लेख २६ सप्टेंबर २०१९ च्या केंद्रशासनाच्या या अधिसूचनेच्या परिच्छेद १ मध्ये आहे. तो पुढील शब्दात:-

“The Central Government had decided to provide financial assistance to State Governments opting to revise pay scales of teachers and other equivalent cadre, as per above said letters of this Department, by way of reimbursement, to the extent of 50% (fifty percent) of the additional expenditure involved in the implementation of the pay revision, for the universities, colleges and other higher educational institutions funded by the State Government, for the period from 01.01.2016 to 31.03.2019, subject to fulfillment of prescribed terms and conditions.”

५.४ राज्यशासनाने थकवाकी अदा केल्यानंतर ५० टक्के रकमेच्या प्रतिपूर्तीचा प्रस्ताव विहित नमुन्यामध्ये केंद्रशासनाकडे सादर करावयाचा आहे, असेही या अधिसूचनेमध्ये नमूद आहे. ते पुढील शब्दात :-

“(c) The proposal for reimbursement on account of pay revision in State funded universities, colleges and other higher educational institutions shall be submitted in the prescribed format by the State Governments.”

प्रतिपूर्ती ही (Reimbursement) प्रत्यक्ष केलेल्या खर्चाची होत असते. मा. सर्वोच्च न्यायालयाने अनेक प्रकरणात या शब्दाचा अर्थ ठरवून दिला आहे तो पुढीलप्रमाणे :-

“Reimbursement has to mean and imply restoration of an equivalent for something paid or expended. Reimbursement presupposes previous payment.” - *Tata Iron & Steel Co. Ltd. V. Union of India, (2001) 2 SCC 41 (50) : 2000 (8) Supreme 73: 2000 (8) SCALE 3: JT 2000 (Supp-3) SC 428: AIR 2000 SC 3706: 2000. (Supp-5) SCR 228: 2000 (8) SLT 625: 2001 (1) SRJ 156.*

न केलेल्या खर्चाची केंद्रशासनाकडून प्रतिपूर्ती मिळविणे हा फसवणुकीच्या स्वरूपाचा फौजदारी गुन्हा आहे. गुन्हेगारी स्वरूपाच्या अशा कृत्यास जबाबदार असणाऱ्या अधिकाऱ्यांवर गुन्हे दाखल करण्यात यावे अशी माझी विनंती आहे.

५.५ केंद्रशासनातर्फे हे जे साहाय्य दिले जात आहे, हे केंद्राची संपूर्ण योजना (Entire Scheme) एक "समग्र योजना" (Composite Scheme) म्हणून कोणताही बदल न करता सर्व अटी व शर्तीसह व विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशन्ससह राज्यशासनाला अंमलात आणावी लागेल या अटीवरच देण्यात येत आहे, असाही स्पष्ट उल्लेख केंद्रशासनाच्या अधिसूचनेच्या परिच्छेद 4 च्या उपपरिच्छेद (h) मध्ये आहे. तो पुढील शब्दात:-

"(h) Payment of Central assistance for implementing this Scheme is also subject to the condition that the entire Scheme of revision of pay scales, together with all the conditions to be laid down by the UGC by way of Regulations and other guidelines shall be implemented by State Governments and Universities and Colleges coming under their jurisdiction as a composite scheme without any modification..."

५.६ केंद्रशासनाच्या दिनांक २ नोव्हेंबर २०१७ व ८ नोव्हेंबर २०१७ या तारखांच्या दोन पत्रांमधील तसेच विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या १८ जुलै २०१८ च्या रेग्युलेशन्समधील अटी व शर्ती यांचे पूर्णपणे पालन केल्या जाईल, या अटीवरच हे अनुदान देण्यात येत आहे, असा एक स्वतंत्र परिच्छेद केंद्राच्या अधिसूचनेमध्ये आहे. तो परिच्छेद ५ पुढीलप्रमाणे आहे:-

"5. The grant is further subject to the terms and conditions stipulated in this Ministry's letter No.1-7/2015-U.II(1) dated 2nd November, 2017 & 8th November, 2017 and subsequent instructions/clarifications, if any, issued from time to time and UGC's Notification dated 18th July, 2018."

५.७ राज्याला हा निधी मंजूर करणाऱ्या केंद्रशासनाच्या या अधिसूचनेची प्रत महाराष्ट्र राज्याचे उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाचे सचिव यांना अग्रेषित करण्यात आली असून या अधिसूचनेच्या परिच्छेद ४ व ५ मध्ये नमूद केलेल्या सर्व अटी व शर्ती समाविष्ट असलेली योजना राज्यातर्फे जशीच्या तशी अंमलात आणल्या जाईल, या अटीवरच हे अर्थसहाय्य देण्यात आलेले आहे, असे स्पष्टपणे वजावण्यात आलेले आहे. ते पुढील शब्दात :-

"Copy to (1) The Secretary, Higher and Technical Education Department, Govt. of Maharashtra, 411, Mantralaya Annexe, Hutatma Rajguru Chowk, Mumbai - 400 032. It may kindly be noted that implementation of the Scheme of revision of pay scales for teachers and other equivalent cadres in universities/ colleges in Maharashtra shall be subject to the conditions stipulated in Para 4 and 5 of this sanction letter as well as those laid down in the guidelines/regulations/orders that may be issued by the Government of India/UGC in this behalf from time to time."

५.८ मा.सर्वोच्च न्यायालयाने ठरवून दिलेले विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशन्सचे श्रेष्ठत्व महाराष्ट्राच्या मा.राज्यपालांनी, मा.मुख्यमंत्र्यांनी व मंत्रीमंडळाने मान्य केले असतांना तसे करण्यास आढ्यताखोरपणे उच्च शिक्षण विभागातील अधिकारी नकार देतात हा शिरजोरपणाचा प्रकार आहे. भारताच्या मा.राष्ट्रपतींची, केंद्रीय मंत्रीमंडळाची व राज्य मंत्रीमंडळाची या अधिकाऱ्यांनी उघडउघड फसवणूक करणे हे अत्यंत लज्जास्पद कृत्य होय. या सर्व बाबींची चौकशी करण्यात यावी व जबाबदार अधिकाऱ्यांवर कारवाई करण्यात यावी अशी माझी विनंती आहे.

५.९ महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या वतीने जानेवारी २०२४ मध्ये तपशीलवार निवेदनासह या बाबी मा.उच्च शिक्षणमंत्री श्री.चंद्रकांतदादा पाटील यांच्या लक्षात आणून दिलेल्या आहेत. "भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगीन" अशी शपथ घेऊन ते उच्च शिक्षणमंत्री पदी आरुढ झालेले आहेत. "भारतीय संविधान व कायदा यानुसार सर्व तऱ्हेच्या लोकांना मी निर्भयपणे व निःस्पृहपणे, तसेच कोणाच्याही विषयी ममत्वभाव किंवा आकस न बाळगता न्याय्य वागणूक देईन." अशी शपथसुद्धा त्यांनी घेतलेली आहे. त्यांच्या विभागातील अधिकाऱ्यांनी हा जो घटनाबाह्य धुडगूस घातलेला आहे तो थांबविण्यासाठी त्यांनी कोणतीही कृती केली नाही. ही बाब आपल्या लक्षात आणून देण्यात येत आहे.

(६)

६.१ "जुलै २००९ पूर्वी ज्यांनी एम.फील. पदवी धारण केली आहे, अशा शिक्षकाला नेमणुकीच्या पहिल्या दिवसापासून सेवा धरून आस्थासित प्रगती योजनेसह इतर सर्व लाभ द्यावे लागतील" सन २०१० मधील मा.उच्च न्यायालयाच्या पहिल्या निर्णयाने व त्याच वर्षी आणखी एका खंडपीठाने दिलेल्या दुसऱ्या न्यायालयीन निर्णयाने हा कायद्याचा अंतिम अर्थ निश्चित करून दिला. त्यावर मा.सर्वोच्च न्यायालयाचे शिक्कामोर्तब झाले. त्याला धरून दिनांक २४ फेब्रुवारी २०१७ रोजी आणखी एका प्रकरणात मा.नागपूर खंडपीठाने तत्सम निर्णय दिला. त्यापूर्वी अनेक खंडपीठांनी तसेच निर्णय दिलेले असल्यामुळे सरकारी वकिल निर्णयाशी सहमत झाले. तरीही उच्च शिक्षण विभागाच्या अधिकाऱ्यांनी विशेष अनुमती याचिका (SLP) दाखल करण्याच्या सूचना दिल्या. सर्वोच्च न्यायालयातील दिल्लीस्थित सरकारी वकिलांनी हे प्रकरण विशेष अनुमती याचिका (SLP) दाखल करण्याच्या लायकीचे नाही, तेव्हा विशेष अनुमती याचिका (SLP) दाखल करण्याच्या सूचना मागे घ्याव्यात अशी विभागाला विनंती केली पण उच्च शिक्षण विभागाच्या अधिकाऱ्यांनी आपला राजहट्ट कायम ठेवला.

६.२ विशेष अनुमती याचिका (SLP) दाखल झाली व फेटाळल्या गेली. सर्वोच्च न्यायालयाने अशी आगंतुक (uncalled for) प्रकरणे इथे आणत जाऊ नका असे ताशेरे ओढले. राज्यशासनाकडून आगंतुक प्रकरणे दाखल होण्याची संख्या फार वाढली आहे. राज्याच्या मुख्य सचिवांनी याबाबत कारवाई करावी असे मा.सर्वोच्च न्यायालयाने आदेश दिले. राज्याच्या मुख्य सचिवांनी तसे परिपत्रक काढले पण उच्च शिक्षण विभागातील अधिकारी दुरुस्त व्हायला तयार नाहीत. मा.उच्च व सर्वोच्च न्यायालयाने आदेश दिल्यानंतर २०२४ पर्यंत त्याबाबतचा धोरणात्मक निर्णय अजूनही निर्गमित होऊ नये ही अत्यंत लाजीरवाणी गोष्ट आहे. मा.उच्च न्यायालयाच्या निरनिराळ्या ९ खंडपीठांनी उपरोक्तप्रमाणे निर्णय दिले. तत्पूर्वीच मा.सर्वोच्च न्यायालयाने 'आगंतुक' प्रकरणे इकडे आणत जाऊ नका असे फटके मारल्यानंतरसुद्धा काहीच सुधारणा होऊ नये हे तर अत्यंत लज्जास्पद वर्तन होय.

६.३ "जुलै २००९ पूर्वी ज्यांनी एम.फील. पदवी धारण केली आहे, अशा शिक्षकाला नेमणुकीच्या पहिल्या दिवसापासून सेवा धरून आस्थासित प्रगती योजनेसह इतर सर्व लाभ द्यावे लागतील" असा मा.उच्च न्यायालयाचा आदेश आहे. मा.सर्वोच्च न्यायालयाने या निर्णयावर शिक्कामोर्तब केले. असे असतांना महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या प्रतिनिधी मंडळाशी दिनांक २० ऑक्टोबर २०२३ रोजी उच्च शिक्षण संचालकांनी चर्चा केली. सारा विषय समजून घेतला व दिनांक २३ नोव्हेंबर २०२३ रोजी "(२) ज्यांनी सेवेत असताना एम.फील. अर्हता धारण केली असेल, त्यांना सदर अर्हता धारण केल्याच्या दिनांकापासून कॅस अंतर्गत पदोन्नतीचे लाभ देय राहतील." असे आदेश काढले. त्यांची ही घोडचूक दुरुस्त करण्यासाठी मंत्रालयातील उपसचिव दर्जाच्या अधिकाऱ्याने दिनांक ३० नोव्हेंबर २०२३ रोजी एक वेगळा आदेश काढला त्यात

"(ब) अध्यापकांनी सेवेत असताना एम.फील. अर्हता धारण केली असेल तर, विद्यापीठ अनुदान आयोगाने दिलेली मान्यता विचारात घेऊन, विद्यापीठाने संबंधित उमेदवाराला ज्या दिनांकापासून परीक्षा उत्तीर्ण होण्यापासून सूट दिली असेल अशा दिनांकापासून त्याला कॅस अंतर्गत पदोन्नतीचे लाभ अनुज्ञेय होतील." असे नमूद करून आणखी महाघोडचूक करून ठेवली.

६.४ उच्च शिक्षण संचालकांचे आदेश वेगळे, उपसचिवांचे आदेश त्याहून वेगळे आणि दोघांनीही मा.उच्च न्यायालयाचा व मा.सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय वाचलाच नाही. वाचला असल्यास त्यांना तो समजलाच नाही. साधारणपणे लिहिता वाचता येणाऱ्या व्यक्तीनांच उच्च शिक्षण संचालक व उपसचिव, उच्च शिक्षण या पदांवर नेमले जाते ना? मग एवढ्या मोठ्या पदावर काम करणाऱ्या या अधिकाऱ्यांना न्यायालयाच्या निर्णयातील दोन ओळी वाचता येत नसतील तर त्यांचा उपयोग काय?

६.५ महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या वतीने जानेवारी २०२४ मध्ये तपशीलवार निवेदनासह या बाबी मा.उच्च शिक्षणमंत्री श्री.चंद्रकांतदादा पाटील यांच्या लक्षात आणून दिलेल्या आहेत. "भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगीन" अशी शपथ घेऊन ते उच्च शिक्षणमंत्री पदी आरुढ झालेले आहेत. "भारतीय संविधान व कायदा यानुसार सर्व तऱ्हेच्या लोकांना मी निर्भयपणे व निःस्पृहपणे, तसेच कोणाच्याही विषयी ममत्वभाव किंवा आकस न बाळगता न्याय्य वागणूक देईन." अशी शपथसुद्धा त्यांनी घेतलेली आहे. त्यांच्या विभागातील अधिकाऱ्यांनी हा जो घटनाबाह्य धुडगूस घातलेला आहे तो थांबविण्यासाठी त्यांनी कोणतीही कृती केली नाही. ही बाब आपल्या लक्षात आणून देण्यात येत आहे.

(७)

७.१ “नेट-सेट मुक्त शिक्षकांना नेमणुकीच्या दिनांकापासून सेवा धरून जुनीच पेन्शन योजना लागू करावी लागेल” अशा अर्थाचे मा.मुंबई उच्च न्यायालयाच्या वेगवेगळ्या खंडपीठांनी निर्णय दिले. त्यावर सर्वोच्च न्यायालयाने शिक्कामोर्तब केले. पण उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांनी त्यासंदर्भात कसा खेळखंडोवा केला याचा इतिहास त्या विभागाला लाजेने मान खाली घालायला लावणारा आहे. याबाबतीत पहिला निर्णय हा दिनांक ३ ऑक्टोबर २०१८ रोजी मा.मुंबई उच्च न्यायालयाच्या मुंबई खंडपीठाने सन २०१७ च्या याचिका क्रमांक १३१६६ मध्ये दिलेला आहे. (120/2018) मा.उच्च न्यायालयाच्या या निर्णयाच्या परिच्छेद ६ मध्ये याचिकाकर्त्याबाबतचे तपशील पुढील शब्दात नमूद आहेत :-

“We find that the contention raised on behalf of the Respondents are wholly untenable. Undisputedly, the **Petitioner when he was appointed in 1999 was possessing the requisite qualification except the net-set examination.** Not only this but the Petitioner’s appointment was already approved by the Competent Authority and as such requisite scale was made applicable to the Petitioner till his retirement.” (120/2018)

७.२ मा. खंडपीठाने आपल्या या निर्णयाच्या परिच्छेद ७ मध्ये शासनाचा २७ जून २०१३ चा संपूर्ण शासननिर्णय शब्दशः उद्धृत केलेला आहे व त्याबाबतचे खंडपीठाचे मत परिच्छेद ८ मध्ये नमूद केलेले आहे. :-

“It can be thus seen that **vide aforesaid G.R., the State Government has exempted the lecturers who are appointed between 23/10/1992 to 03/04/2000 and who were not possessing the net-set examination, M.Phil. and Ph.D.qualification.** Only requirement is that the appointment of these lecturers is required to be made after following due selection process. The other requirement is that appointment of such lecturers ought to have been approved by the University and University should have submitted the proposal for grant of approval of such teachers to the University Grant Commission.”

७.३ या शिक्षकाची सेवा त्याच्या नेमणुकीच्या दिनांकापासून धरण्यात यावी असे मा.उच्च न्यायालयाच्या या आदेशाच्या परिच्छेद ९ मध्ये नमूद आहे. ते पुढील शब्दात :-

“Undisputedly, the Petitioners’ appointment was made after following due selection process. Not only University as well as the Respondent -Joint Director of Education had also granted approval to the appointment of the Petitioner. **As such, it can be clearly seen that the Petitioner is entitled to the benefits of the said G.R. Undisputedly, the Petitioner’s date of appointment is 20/9/1999 i.e. the date which falls between 23/10/1992 to 03/04/2000.**”

७.४ मा.मुंबई उच्च न्यायालयाच्या या धोरणात्मक निर्णयाच्या विरोधात उच्च शिक्षण विभागाने मा.सर्वोच्च न्यायालयात SLP दाखल केली. (Civil Diary No. 14703/2019) दिनांक १ जुलै २०१९ रोजी मा.सर्वोच्च न्यायालयाने ती फेटाळून लावली. मा.उच्च न्यायालयाचा हा पहिला निर्णय दिनांक ३ ऑक्टोबर २०१८ रोजीचा आहे. त्यावर केव्हाही स्थगनादेश नव्हता. उलट SLP फेटाळून लावण्यात आली. असे असताना जवळ जवळ तीन वर्षे याबाबत उच्च शिक्षण विभागाने धोरणात्मक निर्णय निर्गमित करण्याची कोणतीही कारवाई केली नाही. नेट-सेट मुक्त शिक्षकांना जुनी पेन्शन योजनाच लागू करावी लागेल असे आदेशित करणारा दुसरा धोरणात्मक निर्णय सन २०१७ च्या याचिका क्रमांक १२१९ मध्ये दिनांक १९ ऑक्टोबर २०१८ रोजी मा.मुंबई खंडपीठाने दिला. पहिल्या धोरणात्मक निर्णयाचा स्पष्ट उल्लेख या दुसऱ्या निर्णयामध्ये करण्यात आला असून त्या सारखेच हे प्रकरण असल्याचे खंडपीठाने या निर्णयाच्या परिच्छेद तीन मध्ये नमूद केलेले आहे. ते पुढील शब्दात :-

“(3) The facts in the present case are almost identical with the facts in Writ Petition No.13166 of 2017, which has been allowed by Division Bench of this Court vide judgment dated 3rd October 2018. We therefore find it appropriate to allow this Petition in the light of the judgment of the Division Bench dated 3rd October 2018 passed in Writ Petition No.13166 of 2017.”

(137/2018)

७.५ या निर्णयामध्ये जुनी पेन्शन योजना लागू करण्याचे आदेश तर मा.उच्च न्यायालयाने दिलेच, मात्र त्याचबरोबर जुनी पेन्शन योजना लागू करतांना ५.१०.१९९२ या नेमणुकीच्या तारखेपासून त्या शिक्षकाची सेवा धरावी लागेल असे स्पष्ट आदेश या प्रकरणात पारित केले ते पुढीलप्रमाणे :-

“**ORDER : (i)** The Respondents are directed to make the pension applicable to the Petitioner on the basis of her last drawn salary. **(ii)** The pension is to be paid to the Petitioner from the month of November 2018. All the arrears between the date of superannuation till 31/10/2018 shall be cleared within a period of 3 months from today. **(iii)** Needless to state that while making pensionary scheme applicable, the date of the appointment of the Petitioner shall be construed as 05/10/1992. **(iv)** The Writ Petition is disposed of in the aforesaid terms.” (137/2018)

७.६ पहिला धोरणात्मक निर्णय शिक्षकांच्या वाजूने लागला व तो सर्वोच्च न्यायालयात कन्फर्म झाला तरीही धोरणात्मक शासननिर्णय निर्गमित न झाल्यामुळे शेकडो शिक्षकांना उच्च न्यायालयात जावे लागले. एकही निर्णय त्यांच्या विरोधात गेला नाही. जवळ जवळ ३५ वर खंडपीठांनी याबाबत अनुकूल निर्णय दिले. त्यातील महासंघाच्या कार्यालयात उपलब्ध असलेल्या २१ निर्णयांचे तपशील पुढीलप्रमाणे:-

(1) Writ Petition No. 13166 of 2017, Date of Judgment : 03rd October, 2018. (2) Writ Petition No.1219 of 2017, Date of Judgment : 19th October, 2018. (3) Writ Petition No. 1304 of 2016, Date of Judgment : 12th December, 2018. (4) Writ Petition No. 755 of 2019, Date of Judgment : 9th April 2019. (5) Writ Petition No. 3293 of 2019, Date of Judgment : 18/06/2019. (6) Writ Petition No. 2068 of 2019, Date of Judgment : 29th July 2019. (7) Writ Petition No. 11316 of 2015, Date of Judgment : 28th August 2019. (8) Writ Petition No.7375 of 2019, Date of Judgment : 9th July, 2020. (9) Writ Petition No.7395 of 2019, Date of Judgment : 9th July, 2020. (10) Writ Petition No. 9215 of 2018, Date of Judgment : 12th March, 2019. (11) Writ Petition No. 8909 of 2016, Date of Judgment : 3 February 2021. (12) Writ Petition No. 2719 of 2020, Date of Judgment : 09th February, 2021. (13) Writ Petition No. 7292 of 2020, Date of Judgment : 09th February, 2021. (14) Writ Petition No. 6905 of 2021, Date of Judgment : 20th August, 2021. (15) Writ Petition No.785 & 786 of 2021, Date of Judgment : 23rd August 2021. (16) Writ Petition No.2241 of 2021, Date of Judgment : 31st August, 2021. (17) Writ Petition No.2238 of 2021, Date of Judgment : 31st August, 2021. (18) Writ Petition No. 8724 of 2021, Date of Judgment : 05th October, 2021. (19) Writ Petition No. 2098 of 2021, Date of Judgment : 16.11.2021. (20) Writ Petition No. 2900 of 2020, Date of Judgment : 23rd November, 2021. (21) Writ Petition No. 404 of 2021, Date of Judgment : 23rd November, 2021.

७.७ मा.उच्च न्यायालयाच्या वेगवेगळ्या खंडपीठाने जे निर्णय दिले त्यापैकी एका निर्णयात महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाला विद्यापीठ अनुदान आयोगाने पाठविलेल्या एका पत्राचा उल्लेख आहे तो पुढील शब्दात :-

“21. This court had considered that pursuant to directions to UGC by Division Bench of this court at Nagpur dated 20-04-2011 in Writ Petition No. 4908 of 2010, UGC in its meeting held on 08-07-2011 had resolved and accordingly **on 16-08-2011 communicated the same to the General Secretary of Maharashtra Federation of University and College Teachers Organization** with reference to its representation dated 17th August, 2011 as under:-

“Kindly refer to your representation dated 17th August, 2011 on the subject mentioned above. The issue raised in the representation has been examined in the UGC and this is to

inform you that, the Commission in its meeting held on 08-07-2011 considered the representation received in respect of lecturers appointed in the State of Maharashtra from 19th September, 1991 till 3rd April 2001 and resolved as under:-

“The Commission deliberated on the issue regarding appointment of various teachers in the State of Maharashtra from September 19, 1991 until April 3, 2000 and resolved that, all such appointments made on regular basis by various Universities in the State of Maharashtra where the University has granted exemption to teacher from the requirement of NET in terms of the UGC Regulations, 1991 and subsequent notification dated 24.12.1998 and where the representation has been forwarded to Commission seeking further approval in relation to such regular appointment made during the said period w. e. f. September 19, 1991 till April 3, 2000 is approved. ....”

The above decision (dated 08-07-2011) of the Commission has already been communicated by the UGC vide its letter No. F-1-1/2002 (PS) Exemp, Pt. File IV dated 16th August 2011 to the Principal Secretary, State of Maharashtra, Higher and Technical Education Department, Mumbai.

As may be seen from the above decision of the Commission, the Commission has taken the said decision in respect of all such appointments made on regular basis by various universities during the period from September 1991 to April 3, 2000. Therefore, the services of such teachers for all purpose should be counted from the date of their regular appointment.”

७.८ आणखी एका प्रकरणात तर मा.उच्च न्यायालयाने आपल्या निर्णयात असे नमूद केले होते की, **“It emerges from the affidavit in reply filed by UGC that its regulations of 1991 were not implemented by government of Maharashtra providing for eligibility tests by UGC or tests accredited by UGC.”** पण त्यापासून या अधिकाऱ्यांनी काही बोध घेतला नाही.

७.९ अनेक प्रकरणांमध्ये मा.उच्च न्यायालयाच्या अनेक खंडपीठांनी निर्णय दिले. मा.सर्वोच्च न्यायालयाने त्या निर्णयावर शिक्कामोर्तब केले पण उच्च शिक्षण विभाग काहीच कृती करीत नाही असे दिसून आल्यावर महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाने दिनांक २३ सप्टेंबर २०२१ रोजीच्या बैठकीत आंदोलनाचा ठराव (217/21) संमत केला. ठरावानुसार आंदोलन दिनांक ४ ऑक्टोबर २०२१ रोजी प्रत्यक्ष सुरू झाले. या ठरावानुसार दिनांक ३० नोव्हेंबर २०२१ पासून तीव्र आंदोलन सुरू करण्याचा निर्धार व्यक्त करण्यात आला होता. तेव्हा कुठे दिनांक २९ ऑक्टोबर २०२१ रोजी “दि. २३.१०.१९९२ ते दि. ०३.०४.२००० या कालावधीत नियुक्त बिगर नेट/सेट अध्यापकांना सेवानिवृत्तीवेतनावे लाभ अनुज्ञेय करण्याबाबत” या मथळ्याचा धोरणात्मक शासननिर्णय (288/21) निर्गमित करण्यात आला. धोरणात्मक शासननिर्णय निघाल्यानंतर सुद्धा एकएका शिक्षकाला बोलाविणे, त्याच्याशी अर्थपूर्ण चर्चा करणे हा ‘उद्योग’ उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांनी सुरुच ठेवला. त्यामुळे शिक्षकांना उच्च न्यायालयात जावे लागले. अनेक प्रकरणी शिक्षकांच्या बाजूने निर्णय लागले. काही प्रकरणे प्रलंबित आहेत. धोरणात्मक शासननिर्णय निघाल्यावर उलट्या रेषेच्या ओढण्याचा अधिकार या अधिकाऱ्यांना संविधानाने दिलेला नाही पण हे सर्व घरगुती पद्धतीने चालू आहे.

७.१० महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या वतीने जानेवारी २०२४ मध्ये तपशीलवार निवेदनासह या बाबी मा.उच्च शिक्षणमंत्री श्री.चंद्रकांतदादा पाटील यांच्या लक्षात आणून दिलेल्या आहेत. **“भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगीन”** अशी शपथ घेऊन ते उच्च शिक्षणमंत्री पदी आरूढ झालेले आहेत. **“भारतीय संविधान व कायदा यानुसार सर्व तऱ्हेच्या लोकांना मी निर्भयपणे व निःस्पृहपणे, तसेच कोणाच्याही विषयी ममत्वभाव किंवा आकस न बाळगता न्याय्य वागणूक देईन.”** अशी शपथसुद्धा त्यांनी घेतलेली आहे. त्यांच्या विभागातील अधिकाऱ्यांनी हा जो घटनाबाह्य धुडगूस घातलेला आहे तो थांबविण्यासाठी त्यांनी कोणतीही कृती केली नाही. ही बाब आपल्या लक्षात आणून देण्यात येत आहे.

(८)

८.१ एम.फील धारकांना पदोन्नतीचे लाभ देणे तसेच नेट-सेट मुक्त शिक्षकांना जुनी पेन्शन योजना लागू करणे या दोनही प्रकरणांमध्ये तेच तेच युक्तिवाद पुन्हा पुन्हा न कंटाळता करायचे, मा.उच्च न्यायालयाने धोरणात्मक निर्णय दिला तरी त्या व्यक्तीपुरती अंमलबजावणी करून हात ‘शेकत’ राहायचे, या उच्च शिक्षण संचालनालयातील अधिकाऱ्यांच्या हट्टीपणामुळे उच्च शिक्षण क्षेत्रातील शेकडो लोक वैतागून गेलेले आहेत. असाच वैताग मा.उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने कोणत्या शब्दात व्यक्त केलेला आहे ते पहा. :-

“Finally, we are constrained to note our great dismay, even displeasure, at the manner in which the State Government persists in raking up the same defence again and again. We do not know how many times this Court has to pronounce the law.”

८.२ याच निर्णयात पुढे असेही नमूद करण्यात आले आहे की, “The aforesaid extracts show that this Court had laid down the law, and the pronouncement was not limited to the facts of any particular case. Yet, the government persists in the belief that the law declared by this court is somehow not binding on it, or that every judgment, no matter what the wording and even if it clearly lays down the law is confined to that particular petition. **We are letting it pass this once, but if this is repeated we may well be moved to far sterner action.”**

८.३ सन २०२० ची याचिका क्रमांक LD-VC-CW No. 1045 of 2020 या प्रकरणात “हा वादविषय संपुष्टात आला आहे असे याचिकाकर्त्यांचे म्हणणे आहे. तुम्ही दोघेही तुमचे डोके चालवा (apply your mind) व त्याबाबत आठ दिवसात शपथपत्र दाखल करा” असे आदेश मा.उच्च न्यायालयाने दिनांक ३० ऑगस्ट २०२० रोजी पारित केले. “न्यायालयाच्या पूर्व निर्णयाच्या विरोधात तुम्ही काही निर्णय घेतल्यास त्याची भारी किंमत तुम्हाला मोजावी लागेल” असेही त्या दिवशीच्या आदेशात नमूद आहे. न्यायालयाने निर्णय घेण्यासाठी दिलेली मुदत संपली. न्यायालयाच्या निर्णयाप्रमाणे “वादविषय संपुष्टात आलेला आहे किंवा नाही” याबाबत प्रधान सचिव, उच्च शिक्षण व संचालक उच्च शिक्षण यांनी ठरलेल्या मुदतीत शपथपत्र दाखल केले नाही.

८.४ सन २०२० ची याचिका क्रमांक ST. No.9649 दिनांक १२ ऑक्टोबर २०२० रोजी सुनावणीला आली तेव्हा त्याच त्या विषयावर लोकांना पुन्हा पुन्हा याचिका दाखल करायला उच्च शिक्षण विभाग भाग पाडत आहे, ही गोष्ट मा.उच्च न्यायालयाच्या लक्षात आल्यामुळे मा.उच्च न्यायालयाने असे आदेश पारित केले की, “प्रधान सचिव, उच्च शिक्षण व संचालक, उच्च शिक्षण यांनी दिनांक ३ ऑक्टोबर २०१८ रोजी W.P. 13166 of 2017 या प्रकरणात मा.उच्च न्यायालयाने दिलेला निर्णय विचारात घ्यावा. त्याचबरोबर विशेष अनुमती याचिका क्रमांक (सी.ए.) १३०९/२०२० या प्रकरणांमध्ये मा.सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेला निर्णयसुद्धा विचारात घ्यावा. हे दोनही निर्णय विचारात घेऊन उच्च शिक्षण विभागाने घेतलेला अंतिम निर्णय नमूद असलेले शपथपत्र मा.उच्च न्यायालयात सादर करावे.” या आदेशाचे पालन करण्यात आले नाही.

उपरोक्त दोनही प्रकरणात प्रधान सचिव उच्च शिक्षण व संचालक उच्च शिक्षण हे क्रमांक एक व दोनचे प्रतिवादी होते. उच्च न्यायालयाने धोरणात्मक निर्णय लक्षात आणून दिला व अंतिम निर्णय घेण्याचे आदेश दिले असतांना तसे न करणे हे घटनाबाह्य वर्तन होय.

(९)

९.१ मा.सर्वोच्च न्यायालयाने कन्फर्म केलेल्या मा.उच्च न्यायालयाच्या निर्णयात **“(i) या सर्व शिक्षकांचे ७१ दिवसांचे बेकायदेशीररीत्या कापलेले वेतन त्यांना परत करा (ii) ते विलंबाने परत केल्याबद्दल देय दिनांकापासून अदायगीच्या दिनांकापर्यंत त्यावर आठ टक्के व्याज अदा करा”** असे आदेशित केले. न्यायालयाच्या आदेशाप्रमाणे या दोनही रकमा त्यांना परत करा असा शासननिर्णय दिनांक ७ डिसेंबर २०२० रोजी निघाला. तर मा.सर्वोच्च न्यायालयाचे पूर्वनिर्णयाने अधिकार वापरून उच्च न्यायालयाचा निर्णय व राज्यशासनाचा शासननिर्णय आपल्या अधिकारात उच्च शिक्षण संचालकांनी दुरुस्त केला. दिनांक ९ डिसेंबर २०२० रोजी “विलंबाबद्दल ८ टक्के रक्कम देण्याची बाब वगळून फक्त ७१ दिवसांचे कापलेले वेतन अदा करा” अशा अर्थाचे आदेश उच्च शिक्षण संचालकांनी आपल्या सहसंचालकांना दिले. मा.उच्च न्यायालयाच्या निर्णयात व शासननिर्णयात दुरुस्ती करण्याचा आपल्याला अधिकार नाही एवढीही अक्कल संचालक पदावर

काम करणाऱ्या व्यक्तीला नसेल तर त्यांना ते पद भूषविण्याचा अधिकार कसा काय प्राप्त होतो?

(११)

९.२ मा.उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाची अंमलबजावणी करतांना काढलेल्या आपल्या आदेशात न्यायनिर्णयातील अर्धा भाग तसेच शासननिर्णयातील अर्धा भाग वगळून टाकण्याचा हा अधिकार “घरगुती पद्धतीने घटना दुरुस्त करून” उच्च शिक्षण संचालकांनी आपल्या पदरात पाडून घेतला.

९.३ दिनांक १२ ऑगस्ट २०२२ रोजी उच्च शिक्षण संचालकांनी जो आदेश काढला त्यामध्ये त्यांनी अध्यापकनिहाय देय दिनांकापासून प्रत्यक्ष वेतन अदायगी झालेल्या दिनांकापर्यंत ८% p.a. व्याजाच्या रकमेची मागणी आजच संचालनालयाला सादर करा असे आपल्या आदेशात नमूद केले. पण या रकमा या शिक्षकांना पूर्णांशाने अदा करावयाच्या नाहीत. त्यात फार मोठ्या प्रमाणात कपात करावयाची असे त्यांनी मनाशी ठरवून टाकले होते. त्यासाठी अत्यंत अभद्र मार्गाचा त्यांनी वापर केला. आपल्या आदेशात मा.उच्च न्यायालयाचा निर्णय उद्धृत करतांना त्यांनी त्यातील शब्द गाळून टाकला. त्यामुळे मनमानी कपात करण्याचे समाधान त्यांनी मिळविले. उच्च शिक्षण संचालक या नात्याने आपल्या आदेशात मा.उच्च न्यायालयाचा निर्णय उद्धृत करतांना न्यायालयाच्या निर्णयातील शब्द वगळून टाकण्याचे कृत्य हे गुन्हेगारी स्वरूपाचे कृत्य आहे ही गोष्ट त्यांच्या लक्षात आली नाही. देय दिनांकापासून अदायगीच्या दिनांकापर्यंत मा.उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाप्रमाणे आठ टक्क्यांची रक्कम उच्च शिक्षण संचालकांकडून आजही अदा करण्यात आलेली नाही.

९.४ मा.उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाची अंमलबजावणी करतांना उशिरा काढलेल्या आपल्या आदेशात न्यायनिर्णयातील शब्द वगळून टाकण्याचा हा अधिकार “घरगुती पद्धतीने घटना दुरुस्त करून” उच्च शिक्षण संचालकांनी आपल्या पदरात पाडून घेतला.

(१०)

१०.१ मा.उच्च न्यायालयाने २७१९/२०२० या प्रकरणात दिनांक ९ फेब्रुवारी २०२१ रोजी दिलेल्या एक निर्णयाला एका सहसंचालकांनी दिनांक १२ मे २०२१ रोजी एक आदेश काढून स्थगिती (188/21) देण्याचा अभूतपूर्व अपप्रकार महाराष्ट्राचे पाहिला, तेव्हा महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाला पत्रकार परिषद घेऊन त्यांच्या हकालपट्टीची मागणी करावी लागली. हकालपट्टी झाली व अवमान याचिकेनंतर मूळ निर्णयाची अंमलबजावणी झाली.

१०.२ मा. उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाला स्थगिती देण्याचा फक्त मा.सर्वोच्च न्यायालयाला अधिकार आहे. तो “घरगुती पद्धतीने घटना दुरुस्त करून” उच्च शिक्षण संचालकांनी आपल्या पदरात पाडून घेतला.

११.१ मारुती दत्तात्रय पाटील प्रकरणात शासनाने दाखल केलेली विशेष अनुमती याचिका (SLP) दिनांक १ जुलै २०१९ रोजी ‘डिसमिस’ झाली. त्यानंतर विजयकुमार रणपीसे प्रकरणात SLP दाखल करतांना “यापूर्वी तत्सम प्रकरण या न्यायालयात निकाली निघाले आहे काय?” या रकान्यापुढे “No similar matter is disposed of” अशी धडधडीत खोटी माहिती उच्च शिक्षण विभागाच्या अधिकाऱ्यांनी शपथपत्रावर मा.सर्वोच्च न्यायालयात दाखल केली. एवढ्यावर हा खोटेपणा थांबला नाही तर “तत्सम प्रकरण या न्यायालयात प्रलंबित आहे काय?” हा रकाना भरतांना राजेश वसंतराव पांडे यांचे प्रकरण आपल्याच अधिकाऱ्यांच्या गैरवर्तनामुळे येथे ‘पेंडींग’ पडलेले आहे याची माहिती असतांना “No similar matter is pending” अशी धडधडीत खोटी माहिती शपथपत्रासह सर्वोच्च न्यायालयात दाखल केली. असा खोटेपणा एकापेक्षा जास्त प्रकरणात या अधिकाऱ्यांनी केल्याचे पुरावे उपलब्ध आहेत. खोटेपणा उघडा पडल्याने त्या सर्व प्रकरणी ‘डिसमिस’ त्यांच्या नशिबी आले.

(१२)

१२.१ तत्सम विषयावरील तीन विशेष अनुमती याचिका मा.सर्वोच्च न्यायालयाने फेटाळल्या असतांना ही बाब सर्वोच्च न्यायालयात ‘पेंडींग’ आहे अशी सरळ सरळ असत्य माहिती मा.उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठासमोर W.P.No. 4289 of 2019 च्या सुनावणीच्या वेळी सहसंचालकांनी ठेवणे, त्या आधारावर तेथे प्रकरण ‘पेंडींग’ पाडण्यात तात्पुरते यश मिळविणे, हा अव्वल दर्जाचा लुच्चेपणा तर आहेच पण मिळालेल्या या तात्पुरत्या यशाचा झेंडा हाती घेऊन इतर खंडपीठासमोर प्रकरण तात्पुरते ‘पेंडींग’ पाडण्यात यश मिळविणे, हा उच्च शिक्षण विभागाचे नेतृत्व करणाऱ्या या अधिकाऱ्यांच्या लुच्चेपणाचा कडेलोट म्हणून सांगता येईल. अर्थात हे यश तात्पुरतेच होते.

(१३)

१३.१ मंत्रालयातील अधिकारी व उच्च शिक्षण संचालक व सहसंचालक यांनी महाराष्ट्रातील विद्यापीठांची दुर्दैवी अशी दयनीय अवस्था करून ठेवलेली आहे. या अधिकाऱ्यांनी सर्व विद्यापीठांना याबाबतच्या स्पष्ट सूचना दिलेल्या आहेत, त्या अशा की, भारतीय संविधानातील कलम २५४ चे पालन करण्याचे कोणतीही आवश्यकता नाही. जरी या कलमामध्ये विधिवतरीत्या कोणतीही दुरुस्ती झालेली नसली तरी आम्ही हे कलम घरगुती पद्धतीने दुरुस्त केलेले आहे असे समजा व त्याप्रमाणे तुमची वर्तणूक ठेवा. मा.सर्वोच्च न्यायालयाने याबाबतीत विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशनविषयी जो निर्णय दिलेला आहे तो महाराष्ट्र राज्याच्या मा.राज्यपालांनी, मा.मुख्यमंत्र्यांनी व मंत्रीमंडळाने मान्य केलेला असला तरी आम्ही अधिकारी सांगतो म्हणून तुम्ही त्याकडे दुर्लक्ष

MAHARASHTRA FEDERATION OF UNIVERSITY & COLLEGE TEACHERS' ORGANISATIONS (MFUCTO)

Affiliated to the AIFUCTO

Vidyapeeth Vidyarthi Bhavan, B Road, Churchgate, Mumbai - 400 020

*****

महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या दि. ७ जुलै २०२४ रोजीच्या कार्यकारी मंडळाच्या सभेत

संमत झालेल्या आंदोलनाच्या ठरावानुसार त्या त्या

विद्यापीठ

मुख्यालयासमोर

धारणो आंदोलना

शुक्रवार, दि. १६ ऑगस्ट २०२४

दुपारी ४ वाजता

करा व विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या रेग्युलेशनची व शासननिर्णयाची अंमलबजावणी करतांना रेग्युलेशनमधील तरतुदी बाजूला ठेवून शासननिर्णयाप्रमाणे कारवाई करा. उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांनी दिलेल्या या आदेशाचे महाराष्ट्रातील जवळ जवळ सर्वच्या सर्व विद्यापीठांनी पालन केल्याचे दिसून येते.

१३.२ उच्च शिक्षण विभागाच्या या घटनाबाह्य सूचना लक्षात घेऊन सर्व विद्यापीठांनी त्यांचे आदेश काढले. मुंबई विद्यापीठाने दिनांक २६ मार्च २०१९ रोजी, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाने दिनांक १० एप्रिल २०१९ रोजी, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाने दिनांक १९ मार्च २०१९ रोजी, शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांनी दिनांक २ एप्रिल २०१९ रोजी, कवयत्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठाने दिनांक २५ मार्च २०१९ रोजी, पूण्यश्लोक अहिल्यादेवी होळकर सोलापूर विद्यापीठाने दिनांक २५ मार्च २०१९ रोजी, गडचिरोलीच्या गोंडवाना विद्यापीठाने दिनांक २ एप्रिल २०१९ रोजी, संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाने दिनांक २ एप्रिल २०१९ रोजी, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठाने दिनांक २५ मार्च २०१९ रोजी, स्वामी रामानंद तिर्थ विद्यापीठ नांदेड यांनी दिनांक २६ मार्च २०१९ रोजी याबाबतचे आदेश काढले.

१३.३ उच्च शिक्षण विभागाच्या या घटनाबाह्य धोरणाचा परिणाम असा झाला की, महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांनी काढलेल्या या आदेशांमध्ये एकवाक्यता आहे. ही एकवाक्यता कशी आली? तर उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांनी “केंद्रस्थ मध्यवर्ती घटनाबाह्य संसूचन केंद्र” म्हणून भूमिका पार पाडली त्यामुळे हे घडून आले. एखाद्या केंद्रस्थ मध्यवर्ती ठिकाणाहून अशा सूचना आल्याशिवाय महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांच्या आदेशांमध्ये अशा प्रकारची एकवाक्यता राहू शकत नाही. हे स्पष्ट आहे त्या त्या विद्यापीठांनी आदेश काढले असते तर या आदेशांमध्ये थोडाफार फरक राहिला असता, कोणत्याही परिस्थितीमध्ये एकवाक्यता राहिली नसती. पण मध्यवर्ती केंद्रस्थ ठिकाणाहून आलेल्या उच्च शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांच्या सूचनांमुळे या सर्व विद्यापीठांच्या आदेशांमध्ये एकवाक्यता आहे. या सर्वच विद्यापीठांचे आदेश असे सांगत आहेत की, :- भारतीय घटनेतील तरतुदींचे पालन करण्याची काहीही आवश्यकता नाही, मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाचे पालन करण्याची काहीही गरज नाही, यूजीसी रेग्युलेशनचे श्रेष्ठत्व मान्य करण्याची गरज नाही. रेग्युलेशनमध्ये आणि शासनाच्या निर्णयामध्ये विसंगती असेल तर रेग्युलेशनला बाजूला ठेवा व शासननिर्णयाप्रमाणे कारवाई करा. आज महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांमध्ये अशारीतीने घटनाबाह्य कारभार चालू आहे व त्यातून शकडो प्रकरणे न्यायालयामध्ये गेलेली आहेत.

१३.४ महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या वतीने जानेवारी २०२४ मध्ये तपशीलवार निवेदनासह या बाबी मा.उच्च शिक्षणमंत्री श्री.चंद्रकांतदादा पाटील यांच्या लक्षात आणून दिलेल्या आहेत. “भारतीय संविधानाबद्दल मी खरी श्रद्धा व निष्ठा बाळगून” अशी शपथ घेऊन ते उच्च शिक्षणमंत्री पदी आरुढ झालेले आहेत. “भारतीय संविधान व कायदा यानुसार सर्व तऱ्हेच्या लोकांना मी निर्भयपणे व निःस्पृहपणे, तसेच कोणाच्याही विषयी ममत्वभाव किंवा आकस न बाळगता न्याय्य वागणूक देईन.” अशी शपथसुद्धा त्यांनी घेतलेली आहे. त्यांच्या विभागातील अधिकाऱ्यांनी हा जो घटनाबाह्य धुडगूस घातलेला आहे तो थांबविण्यासाठी त्यांनी कोणतीही कृती केली नाही. ही बाब आपल्या लक्षात आणून देण्यात येत

आहे.

१४. गेल्या काही वर्षांमध्ये उच्च शिक्षण विभागातील काही अधिकाऱ्यांनी उच्च शिक्षणक्षेत्रामध्ये धुमाकूळ घातलेला आहे. असा धुमाकूळ घालतांना भारतीय संविधानातील कलम २५४ च्या विरोधात ते दिवसाढवळ्या वर्तन करीत आहेत. मा.सर्वोच्च न्यायालयाने या कलमाचा जो अर्थ सांगितलेला आहे, तो महाराष्ट्राच्या मा.राज्यपालांनी, मा.मुख्यमंत्र्यांनी व मंत्रीमंडळाने मान्य केलेला असला तरी हे उच्च शिक्षण विभागातील अधिकारी तो मान्य करायला अजिबात तयार नाहीत. “७१ दिवसांचे वेतन परत करा व विलंबाने परत केल्याबद्दल देय दिनांकापासून ८ टक्के दराने व्याज अदा करा” असा मा.उच्च न्यायालयाने निर्णय दिला, तो मा.सर्वोच्च न्यायालयाने कायम केला. राज्यशासनाने त्याप्रमाणे शासननिर्णय काढला, पण उच्च शिक्षण संचालक यांनी अंमलबजावणी करतांना विनदिकतपणे त्या आदेशातील अर्धा भाग वगळून टाकला. याबद्दल “अवमान याचिका दाखल झाल्यास तुम्ही जबाबदार राहाल” असे उच्च शिक्षण सचिवांनी उच्च शिक्षण संचालकांना कळविल्यानंतरसुद्धा उच्च शिक्षण संचालक त्याची अंमलबजावणी करीत नाहीत. इतकेच नव्हे तर अंमलबजावणी करण्यासाठी काढलेल्या आदेशात उच्च न्यायालयाचा निर्णय उधृत करतांना त्यातील शब्द वगळून टाकतात. हे कृत्य घटनाबाह्य तर आहेच पण गुन्हेगारी स्वरूपाचे आहे. नेट-सेट मुक्त शिक्षकांना जुनी पेन्शन योजना लागू करतांना व एम.फील धारकांना नियुक्तीच्या दिनांकापासून आश्वासित प्रगती योजनेचे लाभ देतांना एकएका शिक्षकांना चकरा मारायला लावणे, त्यांच्याशी केलेली अर्थपूर्ण चर्चा यशस्वी न झाल्यास त्यांना उच्च न्यायालयात जाण्यास भाग पाडणे, उच्च न्यायालयाचा धोरणात्मक निर्णय झाल्यानंतरसुद्धा त्या एका शिक्षकापुरती अंमलबजावणी करून धोरणात्मक निर्णय निर्गमित न करणे व एकापेक्षा जास्त विशेष अनुमती याचिका सर्वोच्च न्यायालयाने फेटाळल्यानंतरसुद्धा प्रकरण सर्वोच्च न्यायालयात पेन्डींग आहे अशी धडधडीत खोटी माहिती उच्च न्यायालयासमोर दाखल करणे, अशा प्रकारची असत्य माहिती नमूद असलेली अनेक शपथपत्रे सर्वोच्च न्यायालयात दाखल करणे, हा या अधिकाऱ्यांच्या कामकाजाचा ‘रुटिन’ भाग झालेला आहे.

१५. या सर्व बाबी महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाने जानेवारी २०२४ मध्ये एका तपशीलवार ठरावान्वये मा.उच्च शिक्षणमंत्र्यांच्या लक्षात आणून दिल्यात तरीही त्यावर उच्च शिक्षणमंत्र्यांनी कोणतीही कारवाई केली नाही. ही अराजकता संपुष्टात यावी असे आज त्या विभागात कोणालाही वाटत नाही. म्हणून मी या पत्राद्वारे या सर्व बाबी आपल्या लक्षात आणून देत आहे. महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या कार्यकारी मंडळाशी चर्चा करून आपण मार्ग काढावा व ही अराजकतेची स्थिती संपुष्टात आणावी अशी आपणास विनंती आहे.

आपला विनित,

प्रा.बी.टी.देशमुख,

माजी विधान परिषद सदस्य व महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाचे माजी अध्यक्ष

पत्राची प्रतिलिपी : (१) श्री.देवेंद्रजी फडणवीस, मा.उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य (२) श्री.अजितदादा पवार, मा.उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांना माहितीसाठी व यथोचित कार्यवाहीसाठी समादराने अग्रपिठ.

महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या कार्यकारी मंडळाच्या रविवार, दिनांक ७ जुलै २०२४ रोजीच्या

बैठकीत संमत झालेल्या ठरावानुसार

नागपूर व अमरावती येथील विद्यापीठीय व महाविद्यालयीन शिक्षकांच्या मेळाव्याचा दिवस, दिनांक वेळ व स्थळ खालील तक्त्यात दिल्या प्रमाणे आहे.

सर्व प्राध्यापकांनी उपस्थित रहावे. तसेच शिक्षक व शिक्षकेतर पदांसाठी अर्हताधारक युवक-युवती यांनी उपस्थित रहावे,

अशी विनंती आहे.- डॉ. नितीन कोंगरे, सचिव, नुटा

तक्ता

नागपूर व अमरावती येथे विद्यापीठीय व महाविद्यालयीन शिक्षकांच्या मेळाव्यांचे आयोजन

रा. तु. म. नागपूर विद्यापीठ, नागपूर व गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली	हिस्लॉप कॉलेज, सिव्हील लाईन्स, नागपूर	रविवार, दि. २८ जुलै, २०२४	सकाळी ११.०० वाजता
संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती.	केशरबाई लाहोटी महाविद्यालय, अमरावती	रविवार, दि. २८ जुलै, २०२४	दुपारी ४.०० वाजता

महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या ठरावानुसार

मा.उच्च व सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयांप्रती सचिव उच्च शिक्षण व संचालक उच्च शिक्षण यांच्या लज्जास्पद व निषेधाई वर्तनाचा तीव्र

निषेध - विशेषांक : २

महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या कार्यकारी मंडळाच्या रविवार, दिनांक ७ जुलै २०२४ रोजीच्या बैठकीत संमत झालेल्या ठरावानुसार

जिल्हास्तरीय मेळाव्यांचे आयोजन

महाराष्ट्र प्राध्यापक महासंघाच्या कार्यकारी मंडळाच्या रविवार, दिनांक ७ जुलै २०२४ रोजीच्या बैठकीत संमत झालेल्या ठरावानुसार स्तंभ २ मध्ये दर्शविलेल्या जिल्हातील शिक्षकांचा मेळावा स्तंभ तीनमध्ये दर्शविलेल्या दिवशी व दिनांकाला, स्तंभ ४ मध्ये दर्शविलेल्या वेळी व स्तंभ ५ मध्ये दर्शविलेल्या स्थळी होईल. या सर्व जिल्हा मेळाव्यांना विद्यापीठस्तरीय संघटनेचे पदाधिकारी व नेते संबोधित करतील. खालील तक्त्यात दर्शविल्याप्रमाणे जिल्हास्तरीय मेळाव्यांचे आयोजन केलेले आहे. सर्व प्राध्यापकांनी उपस्थित रहावे अशी विनंती आहे.- डॉ. नितीन कोंगरे, सचिव, नुटा

तक्ता

अ. नं.	जिल्ह्याचे नांव	मेळाव्याचा दिवस	व दिनांक	मेळाव्याची वेळ	मेळाव्याचे ठिकाण
१	२	३		४	५
१.	भंडारा	रविवार,	०४.०८.२०२४	सकाळी ११.०० वा.	जे.एम.पटेल महाविद्यालय, भंडारा
२.	गोंदिया	रविवार,	०४.०८.२०२४	दुपारी ४.०० वा.	जगत कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, गोरेगांव
३.	अकोला	शनिवार,	०३.०८.२०२४	दुपारी ५.०० वा.	शिवाजी महाविद्यालय, अकोला.
४.	बुलढाणा	रविवार,	०४.०८.२०२४	सकाळी १०.०० वा.	जिजामाता महाविद्यालय, बुलढाणा
५.	वाशिम	रविवार,	०४.०८.२०२४	दुपारी ४.०० वा.	आर.ए. महाविद्यालय, वाशिम
६.	यवतमाळ	रविवार,	११.०८.२०२४	दुपारी ४.०० वा.	अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ.
७.	वर्धा	रविवार,	११.०८.२०२४	सकाळी ११.०० वा.	यशवंत महाविद्यालय, वर्धा.
८.	चंद्रपूर व गडचिरोली	रविवार,	११.०८.२०२४	दुपारी ४.०० वा.	छत्रवीर राजे संभाजी प्रशासकीय सेवा महाविद्यालय, मोरवा, चंद्रपूर

NUTA BULLETIN (Official Journal of NAGPUR UNIVERSITY TEACHERS' ASSOCIATION) **EDITOR** : Prof. Vivek S. Deshmukh, Balaji Society, Yavatmal 445 001. **PUBLISHER** : Dr. Prakash Tayade, 55, "Aai" Dr. Punjabrao Deshmukh Colony, Near V.M.V. Campus, Amravati 444 604. Published at NUTA Bulletin Office, Shikshak Bhavan, Sant Gadge Baba Amravati University Campus, **Amravati- 444 602. PRINTED AT** Bokey Printers, Gandhi Nagar, Amravati. (M.S) **REGD NO. MAHBIL/2001/4448** Postal Registration No. AMT/RNP/78/2024-26 (Uploaded on www.nuta.in on 09.07.2024) Price : Rs. Five / Name of the Posting office : **R.M.S. Amravati.** Date of Posting : **15.07.2024**

If Undelivered, please return to : NUTA Bulletin Office, Shikshak Bhavan, Sant Gadge Baba Amravati University Campus, **Amravati- 444 602.**

To,.....
.....
.....
.....
.....